

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

САМАРКАНД ИҚТИСОДИЕТ ВА СЕРВИС ИНСТИТУТИ

Кўлезма ҳуқуқида

Баҳоров Шавкат Низомиддин ўғли

**Самарқанд «ELXOLDING» ОАЖ корхонаси ходимлари овқатланиш
корхонасини моддий-техник янгилаш билан овқатланиш сервис
хизматини самарадорлигини ошириш**

5810300-Аҳоли ва туристларнинг овқатланишини ташкил этиш сервиси

таълим йўналиши бўйича:

Бакалавр

академик даражасини олиш учун

ёзилган битирув малакавий иш

“Ҳимояга тавсия этилди”

«Хизмат кўрсатиш, сервис ва
уни ташкил этиш» кафедраси мудири
доцент _____ А.Ю.Худойбердиев

“Хизмат кўрсатиш ва уни ташкил
этиш” кафедраси мажлиси
баённома

№ __ 2014 йил “ __ ” _____

**Илмий раҳбар:
асс. Комилов М.К.**

**Илмий маслаҳатчи:
проф. Ж.М.Қурбонов.**

САМАРКАНД -2014

МУНДАРИЖА

Кириш.....	3
1 Ўзбекистон халқ хўжалигининг ривожланиши билан хизмат кўрсатиш соҳасининг ривожланиш истикболлари.....	5
2 Самарқанд шаҳар «ELXOLDING» ОАЖ овқатланиш корхонасини асосий тавсифи ва жихозларининг ҳолати.....	8
3 Корхона ходимлари овқатланиш хизмат курсатиш техник –технологик модернизациялаш билан яхшилаш зарурияти.....	14
4 “«ELXOLDING» ОАЖ ошхонаси миқозларига хизмат кўрсатишда ижтимоий маданий модернизацияни бажариш.....	19
5 Корхонада хизмат курсатишни яхшилаш мақсадида қулланилаётган жихозларнинг самарадорлигини ошириш.....	28
5.1. Иқтисодий самарадорлиги кўрсаткичлари ва уларни ҳисоблаш методи.....	28
5.2 Корхонада совитиш жихозларини янгилашдан келган иқтисодий самарадорлигини ҳисоблаш.....	33
5.3 Корхонада тарқатиш линия қуйишдан келган иқтисодий самарадорлигини ҳисоблаш.....	40
6 Самарқанд шаҳар “«ELXOLDING» ОАЖ корхонаси ошхонасида ҳаёт хавфсизлиги талаблари ва шароитлари.....	47
6.1 Ошхонада меҳнатни муҳофаза қилиш борасидаги эргономика, метрология.....	48
6.2 Ошхонада электр ва ёнғин хавфсизлиги.....	50
Хулоса ва тақлифлар.....	50
Фойдаланилган адабиётлар руйхати.....	52

КИРИШ

2014 йил юқори ўсиш суръатлари билан ривожланиш, барча мавжуд имкониятларни сафарбар этиш, ўзини оқлаган ислохотлар стратегиясини изчил давом эттириш йили бўлади деб таъкидлади Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислон Каримовнинг мамлакатимизни 2013 йилда ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш якунлари ва 2014 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамасининг мажлисидаги маърузасида.

Агар биз , 2013 йилнинг якунлари ҳақида гапирганимизда, аввало, ўтган йилда мамлакатимизнинг иқтисодий ва ижтимоий соҳаларда мутаносибликка эришгани, модернизация ва диверсификация ҳисобидан юқори суръатлар билан ривожланганини қайд этишимиз мумкин. Чунки, ҳисобот йилида мамлакатимиз ялпи ички маҳсулоти 8 фоизга ўсди, саноат маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳажми 8,8 фоизга, қишлоқ хўжалиги – 6,8 фоизга, чакана савдо айланмаси – 14,8 фоизга ошди. Инфляция даражаси прогноз кўрсаткичидан паст бўлди ва 6,8 фоизни ташкил этди.

Республикаимизда амалга оширилаётган ислохотлар негизида иқтисодиётни эркинлаштириш, мамлакатни модернизациялаш, макроиқтисодий барқарорликни таъминлаш эвазига узлуксиз иқтисодий ўсишга эришишдек долзарб вазифа қўйилган. Бу эса, ўз навбатида, иқтисодиётда эришган ютуқларнинг асоси бозор иқтисодиёти, мулк шаклларининг такомиллашуви, иқтисодиётдаги кескин тузилмавий ўзгаришлар, сервис ва хизмат кўрсатиш соҳаларини ялпи ички маҳсулотдаги улушининг ортиб бориши кабилар билан баҳоланмоқда Иқтисодиётимизнинг 2014 йилга мўлжалланган асосий вазифа ва устувор йўналишлари аввало бу соҳанинг юқори суръатлар билан ўсиб боришини таъминлаш, бунинг учун мавжуд барча резерв ва имкониятларни сафарбар этиш борасида қабул қилинган стратегияни давом эттиришга қаратилган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг “2012-2016 йилларда Ўзбекистон Республикасида хизмат курсатиш соҳасини ривожлантириш дастури тугрисида” қарори (Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2012 й., 20-сон, 215-модда)

Ушбу қарор буйича, Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт вазирлиги манфаатдор вазирликлар, идоралар, Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар ва Тошкент шаҳар ҳокимликлари билан биргаликда ишлаб чиқилган 2012-2016 йилларда Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатиш соҳасини ривожлантириш Дастури маъқулланди ва у узида қуйидагиларни олади:

2016 йилгача мамлакатимизнинг ялпи ички маҳсулотида хизмат кўрсатиш соҳасининг улуши 55 фоизгача оширилишини назарда тутадиган 2012—2016 йилларда Ўзбекистон Республикаси буйича хизмат курсатиш соҳасининг асосий турларини ривожлантириш мақсадли параметрларини белгилаб берди. Турли хизмат курсатиш соҳалари қатори аҳоли ва туристлар овқатланиши соҳаси ҳам жадал суратларда ривожланиши кузда тутилади. Овқатланиш қорхоналарини модернизация йули билан янгилаш унинг кейинги ривожланишида асос булади.

Мавзунинг долзарблиги: Мамлакатимизнинг 2014 йилги модернизациялаш буйича амалга оширилаётган ишлар буйича хизмат курсатиш қорхоналарини самарадорлигини ошириш учун уларни техник технологи модернизациялаш зарур вазифалардан бири ҳисобланади. Шунинг учун ҳам овқатланиш қорхонасида овқатланиш сервис хизматини самарадорлигини ошириш масалалари долзарб ҳисобланади.

Муаммонинг ўрганилганлик даражаси: Хизмат кўрсатиш соҳаси субъектлари буйича хизмат курсатиш жараёнларининг самарадорлигини ошириш буйича чет элда М.П.Могильный, А.П.Ямпольский, И.В.Шалун ва бошқалар булса, ҳудди шунингдек мамлакатимиз олимлари томонидан ҳам хизмат кўрсатиш соҳаси самарадорлигини ошириш буйича қатор изланишлар

олиб борилган. Хусусан, Ж.М.Курбонов, О. Ф. Сафаров, Р.Ж. Курбонова бу борада олиб борган тадқиқотларини таъкидлаб ўтиш лозим бўлади. Аммо бу борада хизмат кўрсатиш соҳасининг овқатланиш корхоналарида янги техника технологиянинг янгиланиши билан хизмат курсатишнинг самарадорлигини ошириш масалалари етарлича очиб берилмаган.

Тадқиқотнинг мақсади: Иқтисодийни модернизациялаш шароитида Самарқанд «ELXOLDING» ОАЖ корхонаси ходимлари овқатланиш корхонасини моддий-техник янгилаш билан овқатланиш сервис хизматини самарадорлигини ошириш

Тадқиқот объекти: Самарқанд шаҳрида хизмат кўрсатувчи «ELXOLDING» ОАЖ корхонаси ҳисобланади.

Тадқиқотнинг предмети: Иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш шароитида овқатланиш корхонасида овқатла ходимлари овқатланиш корхонасини моддий-техник янгилаш билан овқатланиш сервис хизматини самарадорлигини ошириш

Тадқиқот усуллари: Битирув малакавий иши доирасидаги тадқиқотлар давомида статистика ва иқтисодий таҳлилнинг қиёслаш, гуруҳлаш, танлаб кузатиш каби бир қатор усуллардан фойдаланилди.

Битирув малакавийиши: 6 бобдан ва хулоса таклифлардан, жами 54 бетда бажарилган бўлиб унда кўпгина жадваллар ва кулланилган адабиётлар рўйхати ҳам келтирилган.

1. Ўзбекистон халқ хўжалигининг ривожланиши билан хизмат курсатиш соҳасининг ривожланиш истикболлари.

2014 йил юқори ўсиш суръатлари билан ривожланиш, барча мавжуд имкониятларни сафарбар этиш, ўзини оқлаган ислохотлар стратегиясини изчил давом эттириш йили бўлади деб таъкидлади. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислон Каримовнинг мамлакатимизни 2013 йилда ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш яқунлари ва 2014 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамасининг мажлисидаги маърузасида.

Ҳақиқатдан ҳам биз бугун 2013 йилнинг яқунлари ҳақида гапирганда, аввало, ўтган йилда мамлакатимизнинг иқтисодий ва ижтимоий соҳаларда мутаносибликка эришгани, модернизация ва диверсификация ҳисобидан юқори суръатлар билан ривожланганини қайд этишимиз мумкин. Чунки, ҳисобот йилида мамлакатимиз ялпи ички маҳсулоти 8 фоизга ўсди, саноат маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳажми 8,8 фоизга, қишлоқ хўжалиги – 6,8 фоизга, чакана савдо айланмаси – 14,8 фоизга ошди. Инфляция даражаси прогноз кўрсаткичидан паст бўлди ва 6,8 фоизни ташкил этди.

Республикамызда амалга оширилаётган ислохотлар негизида иқтисодиётни эркинлаштириш, мамлакатни модернизациялаш, макроиқтисодий барқарорликни таъминлаш эвазига узлуксиз иқтисодий ўсишга эришишдек долзарб вазифа қўйилган. Бу эса, ўз навбатида, иқтисодиётда эришган ютуқларнинг асоси бозор иқтисодиёти, мулк шаклларининг такомиллашуви, иқтисодиётдаги кескин тузилмавий ўзгаришлар, сервис ва хизмат кўрсатиш соҳаларини ялпи ички маҳсулотдаги улушининг ортиб бориши кабилар билан баҳоланмоқда

Аввало, қуйидаги рақамларга эътиборингизни қаратмоқчиман. 2013 йилда қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳажми 2000 йилга нисбатан 2,3 баробар кўпайди. Фақат ўтган йилнинг ўзида қишлоқ хўжалиги

маҳсулотлари ишлаб чиқариш 6,8 фоизга, жумладан, деҳқончилик – 6,4 фоизга, чорвачилик – 7,4 фоизга ўсди.

Айтиш керакки, изчил юқори ўсиш суръатлари билан бирга, ялпи ички маҳсулотнинг умумий ҳажмида қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари улушининг камайиш тенденцияси кузатилмоқда. Масалан, 2000 йилда бу борадаги кўрсаткич 30,1 фоизни ташкил этган бўлса, 2013 йилда фақатгина 16,8 фоизни ташкил этди

Энг муҳими, халқимизни озиқ-овқат маҳсулотлари билан тўлиқ таъминлашга замин туғдирди, керак бўлса, уларни чет мамлакатларга экспорт қилишга имкон бермоқда. Хусусан, ғалла етиштириш 2000 йилга нисбатан 2 баробар, картошка – 3,1 марта, сабзавот – 3,2 баробар, узум – 2 марта, гўшт ва сут – 2,1 карра, тухум – 3,4 баробар ошди.

Ўтган 2013 йилда миришкор деҳқон ва фермерларимизнинг фидокорона меҳнати билан мисли кўрилмаган натижаларга эришилди – 7 миллион 800 минг тонна ғалла, 8 миллион 400 минг тонна сабзавот етиштирилди. Мамлакатимизнинг улкан хирмониغا 3 миллион 360 минг тоннадан ортиқ пахта хомашёси етказиб берилди.

Иқтисодиётимизни барқарор ривожлантиришда хизмат кўрсатиш соҳаси тобора катта роль ўйнамоқда. Биз ўтган йилнинг бошида 2013-2016 йилларда қишлоқ жойларда хизмат кўрсатиш ва сервис соҳасини жадал ривожлантириш юзасидан қўшимча чора-тадбирлар дастурини тасдиқладик. 2013 йилда хизмат кўрсатиш бўйича 13 мингдан ортиқ корхона, жумладан, савдо-маиший комплекслар, минибанклар ва суғурта компаниялари филиаллари ва бошқа корхоналар ташкил этилди.

2013 йил якунларига кўра, кўрсатилган хизматлар ҳажми 13,5 фоизга, уларнинг ялпи ички маҳсулотдаги улуши эса 2000 йилдаги 37 фоиздан 53 фоизга ўсди.

Бу рақам ва кўрсаткичлар мамлакатимиз хизмат кўрсатиш соҳасини ривожлантиришда тараққий топган кўпгина давлатлар даражасига тобора яқинлашиб боряпти, деб айтишга асос беради.

Иқтисодиётимизнинг 2014 йилга мўлжалланган асосий вазифа ва устувор йўналишлари аввало бу соҳанинг юқори суръатлар билан ўсиб боришини таъминлаш, бунинг учун мавжуд барча резерв ва имкониятларни сафарбар этиш борасида қабул қилинган стратегияни давом эттиришга қаратилган.

Ялпи ички маҳсулот ҳажмини 8,1 фоизга, саноатни 8,3 фоизга, қишлоқ хўжалигини 6 фоизга, чакана савдо айланмасини 13,9 фоизга кўпайтириш, бозор хизматларини 16,2 фоизга оширган ҳолда, унинг ялпи ички маҳсулотдаги улушини 55 фоизга етказиш кўзда тутилмоқда.

Солиқ юқини янада камайитириш, жумладан, юридик шахслар учун фойда солиғи ставкасини 9 фоиздан 8 фоизга, жисмоний шахслар учун энг кам солиқ ҳажмини 8 фоиздан 7,5 фоизга тушириш иқтисодиётимиз ривожидан албатта муҳим аҳамият касб этади.

Мамлакатимиз парламенти томонидан тасдиқланган дастурга мувофиқ 2014 йилда салкам 1 миллион иш ўрни ташкил этиш кўзда тутилмоқда.

Жорий йилда меҳнат соҳасига қарийб 500 минг нафар ёш йигит-қизлар – 2-3 тадан мутахассисликни ва иш кўникмаларини эгаллаган, олган билимларини иқтисодиётимизнинг турли соҳаларида, хизматлар ва бошқарув жабҳасида қўллашга тайёр бўлган касб-ҳунар коллежларининг битирувчилари кириб келади.

Юқорида келтирилганлардан хулоса қилиб шуни айтиш мумкинки , Ўзбекистоннинг барча халқ хужалиги йўналиши буйича жадал суратларда ривожланиб борияпти ва бу ривожланишда албатта хизматдар соҳаси корхоналарининг урнини алоҳида белгилаш мумкин. Хизматлар соҳасидаги хизмат курсатиш корхоналарининг ривожланишида уларнинг техник технологик модернизацияси ва корхоналарнинг самарадорлигини ошириш албатта уларнинг келажакдаги ривожланишини белгилаб беради.

2. Самарқанд шаҳар «ELXOLDING» ОАЖ овқатланиш корхонасини асосий тавсифи ва жихозларининг ҳолати.

Самарқанд шаҳар «ELXOLDING» ОАЖ овқатланиш корхонасини Самарқанд шаҳрининг марказидаги «ELXOLDING» ОАЖ корхонасининг ичида жойлашган бўлиб, узининг тузилиши ва қурилиши билан ҳозирги вақт овқатланиш корхоналар талабига жавоб беради.

Овқатланиш корхоналарининг маълумки моддий- техника база ўз ичига барча асосий фондларни ва бир қисм айланма фондларни ўз ичига олади. Корхона асосий фондлари унинг моддий-техникавий базасининг бир қисми бўлиб, улар мунтазам равишда изланиш воситаси ва ўз қийматининг бир қисмини тайёр маҳсулотга ўтказади. Шунинг учун уларга бир хил ҳисоб меъёрлари берилади. Шундай қилиб корхона асосий фонди унинг ишлаб чиқаришнинг асоси бўлиб, ишлаб чиқариш меҳнат воситалари, кулинар маҳсулотлар реализацияси ва истеъмолчини ташкил этиш комплексини ташкил этади.

Овқатланиш корхоналарининг асосий фондини, унинг биноси, иншоотлари, машина ва жиҳозлари, транспорт воситалари, инструментлари, ишлаб чиқариш инвентари ва бошқа меҳнат воситаларидан таркиб топади.

Тадқиқот объекти ҳисобланган «ELXOLDING» ОАЖ овқатланиш корхонасини моддий- техникавий базасининг асосий фонди 2.1.- жадвалда 2012 йилдаги ҳолати келтирилган.

Корхона ўзининг махсуслик хусусиятларидан келиб чиққан ҳолда унинг асосий фондининг бир қисми (машиналар, жиҳозлари ва асбоблари) ундаги ишлаб чиқаришдаги овқатлар, ярим тайёр маҳсулотлари ҳам ашё ва бошқаларнинг ишлови учун қўлланилса, қолганлари унинг реализацияси ва истеъмолчини ташкил этиш учун фойдаланилади.

Овқатланиш корхоналарининг ўзига хос хусусияти унинг асосий фондларнинг қўлланилиши билан чегараланмайди. Уларнинг айримлари ишлаб чиқариш жараёнларида ҳам, реализацияда ва истеъмолчини ташкил этишда ҳам қўлланилса, айримлари фақат бир функционал жараён

операцияларига қатнашади. Масалан, бино ва иншоотлар хом- ашёнинг келишидан, тайёр маҳсулот реализациясигача бўлган барча босқичларда қўлланилади. Лекин совитиш жиҳозлари фақат ишлаб чиқариш ва реализацияда, механик жиҳозлар эса фақат ишлаб чиқариш жараёнида қўлланилади. Ўтказилган илмий тадқиқотлар натижаси бўйича¹ умумий овқатланиш корхоналари асосий фондининг қарийб 55% ишлаб чиқаришни, 35% истеъмолни ва 10% маҳсулот реализациясини ташкил этишни таъминлаши аниқланган.

Умумий овқатланиш корхонасининг асосий фондларини таҳлил қилар эканмиз, уларнинг ишлаб чиқариш жараёнида маҳсулот реализациясида ва маҳсулотлар истеъмолини ташкил этишдаги функцияларига қараб актив ва пассивга бўлинишини кўришимиз мумкин.

Умумий овқатланиш корхонасининг актив асосий фондлар таркибига: жиҳозлар, машиналар, аппаратлар, транспорт воситалари, ишлаб чиқариш инвентари ва инструментлари, ҳисоблаш машиналари ва меҳнат воситалари кирадиди улар корхонанинг техникавий қуролланганлигини ташкил этади. Бу фондлар ўзларининг хусусияти билан корхона маҳсулот ишлаб чиқариш ва ундаги меҳнат унумдорлигининг ўсишига тўғридан тўғри таъсир этади.

Корхонанинг пассив асосий фонди таркибига унинг биноси, иншооти ва шу кабилар кирадик, улар маҳсулот ишлаб чиқаришда тўғридан тўғри таъсир этмасаларда, лекин унинг ишлаб чиқаришда, кулинар маҳсулотининг реализациясида ва маҳсулотлар истеъмолини ташкил этишда қатнашади.

Тадқиқот объекти ҳисобланган «ELXOLDING» ОАЖ овқатланиш корхонасини техникавий даражасини аниқлаш мақсадида, унинг моддий-техник базасининг асосий фондларини, юқорида келтирилганлардан фойдаланиб турли гуруҳларга бўламиз.

---

¹ Кузнецов В.И. Основные фонды общественного питания и их воспроизводства – М., МИНХ 1975. Стр 6

«ELXOLDING» ОАЖ овқатланиш корхонаси асосий фондларининг техникавий даражасини аниқлаш мақсадида биз корхона техникавий даражасини аниқлаш методикаси бўйича мақсадли гуруҳларга ажратамиз. Улар қуйидагилардан ташкил топади:

1. ишлаб чиқариш жиҳозлари;
2. мебеллар ва инвентарлар
3. бино ва иншоотлар
4. бошқа жиҳозлар ва инвентарлар.

2.1-жадвал

«ELXOLDING» ОАЖ овқатланиш корхонаси асосий фонди гуруҳи таркибий қисми 2011 йил

№	Инвен-таръ номери	Жиҳоз номи	тавсифи				
			маркаси	Унум-дорлиги	Эл.кув-вати	Массаси кг	Эгалла ган юзаси м ²
Механик жиҳозлар							
1		Мясорубка (Гўшт қиймалагич)	МС2-70	70	0,6	6,5	0,019
			МИМ-88	180	1,1	75	0,109
2		Идиш ювиш машинаси	МИ9-1000	1000дона	40	1000	4,1
			ММУ-500	500	26	350	1,36
3		Хамирқоргич	ТММ-1М	140л	2,2	350	1,08
4.		Кўпиртирувчи машина	МВ-60	60л	2,2	400	0,72

Иссиқлик жиҳози

1		Қайнатиб пишириш қозони	КПКИ-60	60	10,5	103	0,75
2		газплитаси	ПЭСМ-1Н	0,48	14	180	0,65
3		Қовуриш шкафи	ЭП-4ЖШ	0,48	9,6	260	0,66
4		электротова	СЭ-0,45	0,5	12	275	0,41

5		Электро-фритюрница	ФЭСМ-20	20	7,5	9,0	0,36
6			ФНЭ-5	8	4	25	0,11

Совитиш жиҳозлари

1		2 камерали совитгич	ШХ 1,12	1,2м ³	0,43	275	1,33
		«Пингвин» совитгич прилавкаси	ПВХС 1,0,5	0,5м ³	0,36	400	2,42
		Совитгич шкафи	ШХ 1,25	1,25/250	0,7	450	1,3
		Музгенератор	ЛГ 10М	3кг/с	1,1	295	5,1
		музлатгич		1,5кг/с	0,3	115	0,3

Салқинловчи жиҳозлар

4	OC42	Кондиционер	ВЕКО OSI	2,5/0,4	1,2/1,5	10,4/34	0,1
---	------	-------------	----------	---------	---------	---------	-----

2.2.-жадвал.

**«ELXOLDING» ОАЖ овқатланиш корхонаси асосий фонди гуруҳига
2012йил олинган жиҳозлар.**

№	Инвентарь номери	Жиҳоз номи	тавсифи				
			маркаси	Унумдорлиги кг/соат	Эл.куват кВт	Массаси кг	Эгаллаган юзаси м ²
Механик жиҳозлар							
1		Мясорубка (Гўшт қиймалагич)	НФУ	90	1,1	12	0,1
			МИМ 82	250	1,1	55	0,17
2		Идиш ювиш машинаси	МУ 500А	500	12	250	1,5
3		Хамирқорғич	ТММ 1М	160	2,6	250	0,89
4.		Кўпиртирувчи машина		80	2,2	300	0,86
Иссиқлик жиҳози							
1		Қайнатиб пиши	КПЭ 60	60	9,33	210	0,6

		риш қозони	ПЭСА 60	60	10,5	103	0,88
2		газплитаси	ПЭСМ 1Н	0,24	3,6	110	0,35
			ПЭСМ 4	0,48М ²	14	210	0,71
3		Қовуриш шкафи	ЭП 4ЖШ	0,48	14	200	0,32
			ЭШ 3И	0,38	9	310	0,95
4		электротова	СЭ 0,45	0,45	11,2	220	0,1
			СЭСМ 0,5	0,5	12	275	1,23
5		Электро-фритюрница	ФЭСМ 20	20	7,5	90	0,36
6			ФНЭ 5	8	4	25	0,11

Совитиш жиҳозлари

1		2 камерали совитгич	ШХ 1,056	1,056М ³	0,47	330	1,7
		«Бирюза» совутгич прилавкаси	Бирюза	0,4	0,45	120	0,5
		Совутгич витринаси	ПВХ 1 0,30	0,54м ³	0,375	275	1,7
		Совутгич шкафи	ШХ 0,4	0,4/80	0,45	180	0,5

Салқинловчи жиҳозлар

1	OC90	Кондиционер	AQ 24	3,5/3,9	1,28/1,8	10,4/34	0,2
2	OC43	Кондиционер	Ferette	5,0/0,55	1,8/1,7	14/42	0,8
3	OC45	Кондиционер	Ferette	5,0/0,55	1,8/1,7	14/42	0,8

Ушбу гуруҳга кирувчи кўп сонли, турли мақсадда қўлланиладиган жиҳозларни, ўзларининг функциясидан келиб чиққан ҳолда тайёр маҳсулот ишлаб чиқариш, уни таркатиш ёки муомалага чиқариш ҳамда овқатланишни ташкил этишда қўлланилиши билан турлича гуруҳлаш мумкин.

Жихозларни гуруҳлашда уларнинг умумий аломатларидан келиб чиқиб: нимага тайинланиши, маҳсулотга таъсир характери, функционал белгиси ва бошқалардан фойдаланиш мумкин.

Ошхонада асосан Европа ва миллий таомлар тайерланиб аҳоли ва туристларга хизмат курсатади. Унинг биноси алоҳида бино булмай умумий бинолар қисми ҳисобланиди. Лекин шундай булишига қарамай унинг ички томондан тузилиши айлана ичида айлана ва савдозалидан пстқи каватга ҳам утиш мумкин қилиб ташкил этилган. Унинг оригиналлиги шундаки меҳмонлар ва ходимлар асосий кириш жойидан киришса ҳам лекин биринчи айлана йулакдан улар ажралиши мумкин. Худди шундай овқатланиш зали ва ишлаб чиқариш цехлари ҳозирги овқатланиш корхоналарини лойиҳалаш қоидалари буйича ташкил этилган.

Қорхона ишлаб чиқариш цехлари замонавий овқатланиш қорхоналари жихозлари билан таъминланган ва улар қуйилган талабларга тулик жавоб беради. Овқатланиш залининг иссиқлик цехи билан улар уртасида замонавий дизайн билан урнатилган реализация линияси билан ажралиб туради. Барча хизмат курсатувчи хоналар улардан кенги жойларда ташкил этилган ва ягона мужассам ансамбилни ташкил этади.

Агар биз унинг бошқарув тузилмасини қуриб чиқсак, умумий бошқарув қорхона директори томонидан олиб борилади.

Овқатланиш қорхоналарининг бошқарув жараёнлари, бу бир-бирига боғлиқ бўлган қорхона ишчи қучлари, моддий ва молиявий ресурсларнинг оптимал муносабатига қаратилган тадбир ва фаолияти ҳисобланади.

Бошқарув функциясига қорхона ва филиалларга умумий раҳбарлик, хизмат қўрсатишга технологик ва техник тайёргарлик, иқтисодий техник лойиҳалаш, ҳисоб ва молиявий фаолият олиб бориш ҳисобланади.

3. Корхона ходимлари овқатланиш хизмат курсатиш техник технологик модернизациялаш билан яхшилаш зарурияти.

Модернизация инглизча сўздан олинган бўлиб, “модерн” сўздан келиб чиқиб, “замонавий”, “янги” деган маънони билдиради. Биз модернизациянинг иқтисодий, сиёсий, ижтимоий ва маданий бўлишлигини инобатга олган ҳолда, хизмат кўрсатиш соҳасининг модернизацияси, айнан, унинг сервислаштирилиши билан узвий боғлиқлигини кўришимиз мумкин.

Хизмат кўрсатишни биз инсон(лар)нинг яхшилик, эзгулик, манфаат келтириш йулидаги ҳаракати билан фаолият олиб бориш деб олсак, унда хизмат кўрсатишни модернизация йули билан сервислаштирилганда, айнан, сервис - инсон(лар)нинг яхшилик, эзгулик, манфаат келтириш йулидаги ҳаракати билан юқори малакада, замонавий воситалар ёрдамида кўрсатиладиган комплекс (бир вақтнинг ўзида бир неча хизматларни кўрсатиш) фаолият олиб бориш экнлигини англаймиз.

Сервис таърифидан келиб чиқиб куйидаги вазифаларни аниқлаш учун биз уни таркибий жиҳатдан куйидаги қисмларга бўламиз:

- Инсон(лар)нинг яхшилик йулидаги ҳаракати;
- Манфаат келтириш йулидаги ҳаракати, яъни фаолият олиб бориши;
- Юқори малакада замонавий воситалар ёрдамида комплекс фаолият олиб бориши.

Демак, булардан келиб чиққан ҳолда сервис соҳасидаги корхоналарнинг самарадорлигини ошириш учун

а) ижтимоий маданий модернизациялаш;

б) иқтисодий модернизациялаш;

в) интеллектуал ва техник технологик модернизациялашни бажариш зарурияти талаб этилади.

Президентимиз И.А.Каримовнинг “2012 йил Ватанимиз тараққиётини янги босқичга кўтарадиган йил бўлади” деган Вазирлар Маҳкамасида сўзлаган маърузасида: “...корхона рақобатбардошликга эришиш ва дунё

бозорига чиқиши...юқори технологияларга асосланган янги корхона ва ишлаб чиқариш тармоқларини жадал ривожланишини таъминлаш, фаолият кўрсатаётган қувватларни модернизация қилиш ва техник янгилаш жараёнини тезлаштириш ҳисобидан амалга ошириш мумкин” деб таъкидлаган². Демак, сервис соҳасидаги корхоналарни ижтимоий маданий модернизациялашда, авваломбор ижтимоий шароит, яъни юртимизда ўзинининг динамик ижтимоий тизими билан очик демократик жамиятнинг бўлиши ва унда бозор иқтисодиёти муносабатларининг ривожланиши, ҳуқуқий тизимининг, мулкчилик муносабатининг, демократик тизимнинг бўлиши ўта муҳим ҳисобланади.

Ўзбекистонда “Ўзбек модели” асосида сервиснинг ривожланишини кўриб чиққанимизда, айнан, ижтимоий модернизация шароитининг яратилганлигига амин бўлишимиз мумкин. Айниқса, муносабатларда формал тизимнинг ва ўз ўзини бажарувчи, бошқарувчи институтларнинг бўлиши ва уларнинг ташкил этилиши, яъни ҳуқуқий ҳужжатларнинг, қонунлар, шартномалар, низомлар ва х.в. бўлиши фикримизни яна бир бор тасдиқлайди. Сервиснинг маданий модернизациясида, корхонада инсонлар муносабатида, айниқса, корхона персоналнининг истеъмолчилар билан бўладиган ўзаро муносабатда миллий кадриятларимиз ҳисобланган яхшилик, эзгулик ҳисларидан келиб чиқган фаолият тушунилади. Шунинг учун, унинг таркибий қисми бўлмиш касбий этика, этикет, эстетика қоидаларига амал этиш талаб этилади. Хизмат кўрсатиш, сервис корхона фаолиятида ушбу ахлоқий қоидалар ўзаро муносабатлар, ёзма ҳуқуқий қоидалар, шартномалар шаклида расмийлаштирилиши талаб қилинади. Бунда бошқарув, ўз ўзини бошқарув, ижтимоий бошқарув органларидан фойдаланиш ҳам мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

Маданий модернизацияда маданий тизим асосий элементларини дифференцияциялаш, ўқимишлилик ва олижаноблик таълимини тарқатиш,

замонавий фан ва технологиялар ютуқларига ишончни ривожлантириш, муносабатда махсус ролларни бажариш учун мураккаб, интеллектуал ва институционал тайёрлов тизимини барпо этиш, кенг оммага мос янги шахсий ички имкониятлдан фойдаланишни, одатларга тавсифларга мослаштириш; қизиқиш доирасини кенгайтириш, ҳар бир шахснинг муваффақиятини раҳбатлантиришга ишонч ҳосил қилиш, доимий ўзгариб алмашилиб турувчи муаммо ва талабларга мос келувчи институционал структурани ривожлантириш ишларининг бажарилиши лозим бўлади.

Иқтисодий модернизациялашда иқтисодий такрор ишлаб чиқаришни жадаллаштириш кўзда тутилади. Бунда меҳнат дифференцияциясига, ишлаб чиқариш энергетик жиҳозларига, фанни ишлаб чиқариш кучига айлантириш ва ишлаб чиқаришнинг мақсадга мувофиқ бошқарувини амалга ошириш лозим булади. Унинг асосий инсон кучини энергия кучига (пар, электр атом ва х.з) айлантириш; одатий анъанавий фаолиятдан иқтисодий фаолиятни ажратиш, меҳнат қуролларини мураккаб технология ва машиналар билан алмаштиришни; иқтисодиётда саноат ва савдо, хизмат соҳаларига бўлган муносабатни ҳам миқдорий ва ҳам сифат жиҳатдан ўзгартириш; иқтисодда ихтисосликни (ишлаб чиқариш, истеъмол ва бўллаш) кластерларини ошириш; индустриалаштиришни ривожлантириш, ишлаб чиқаришда товар ва пул муомаласи, меҳнатга талаб ва мажбурияти, миллий ва трансмиллий муносабатини ривожлантириш лозим бўлади. Шунингдек мунтазам равишда иқтисодий бошқарув методлари, ишлаб чиқариш технологиясини ривожлантириб борилиши талаб этилади. Фан ва технологиялар ютуқларини ишлаб чиқаришда доимий қўллаб борилиши фанни ишлаб чиқариш кучига айлантиришни талаб этилади.

Модернизацион иқтисодиётнинг асосий тавсифи, бу инновацион жараёнларни жадаллаштириш ва уни иқтисодий ўсишнинг асосий омилларига айлантириш ҳисобланади. Иқтисодий модернизациянинг объектив ва субъектив омиллари мавжудки, улар модернизация стратегиясини белгилайди.

Иқтисодий модернизациянинг объектив омилига:фойда олиш ва фойдани ўзлаштириш; баҳолаш, талаб ва таклиф, рақобатчилик кирса, субъектив омилига эса инновацион, пул кредит сиёсати, рақобатчи корхоналар стратегияси, истеъмолчиларнинг ҳолати ва х.з.киради. Албатта, ушбу объектив ва субъектив омиллар ўзаро координациялашади ва бир бирига таъсир этиб умумий инновацион стратегияни белгилайди.

Модернизация йўли билан ишлаб чиқариш комплекс ва юқори самарадорлик билан янгиланади. Бунда нафақат ишлаб чиқариш маҳсулотларини, балким ишлаб чиқариш техника технологиясини, меҳнат ва бошқарувни ташкиллаштиришни умуман барча иқтисодий муносабатларни ўзгартириш лозим бўлади.

Юқорида келтирганимиздек, модернизация объекти сифатида иқтисодий, ташкилий, ижтимоий ва бошқарув аспектларини ўз ичига олсада, ишлаб чиқаришда корхонадаги техника ва технологик даражасини ошириш вазифаси кўйилади. Чунки, корхона асосий фондларининг янгиланиши унинг келгуси ишларида турли хилдаги техника носозлигини, технологияни, жиҳозлар ва машиналарнинг эскиришини олдини олиб, замонавийлигини таъминлайди.

Модернизациялаш босқичида ишлаб чиқариш сифатини маҳсулотнинг техникавий даражаси, стандартлаштирилганлиги, унификацияси, меъёр ва талабларга мослиги ва х.к. муҳим ҳисобланади. Шунинг учун корхона модернизацияси деганда объектни техник технологик такомиллаштириш, яхшилаш, янгилаш билан юқори сифат янги талаблари ва меъёрллари техникавий шартларига мослаш тушунилади.

Юқоридаги келтирилганлардан келиб чиқган ҳолда сервис корхоналаридан бири ҳисобланган савдо корхоналарининг модернизациясида улардаги мебеллар ва инвентарларнинг янгиланиши ҳам муҳим ҳисобланади.

Маълумки савдо корхоналарида кулланиладиган мебеллар ва инвентарлар умумий савдо техник жиҳозлар таркибига кирди. Шунинг

учун замонавий савдо техник жихозлар тавсифини аниклаш улардан танлаб фойдаланишни осонлаштиради.

Ушбу ишнинг мақсад ва вазифаларидан келиб чикиб биз Самарканд шаҳар ««ELXOLDING» ОАЖ ошхонасини техникавий даражасини аниклаш учун унинг умумий тавсифини куриб чикдик.

4. ««ELXOLDING» ОАЖ ошхонаси мижозларига хизмат кўрсатишда ижтимоий маданий модернизацияни бажариш.

Умумий овқатланиш ташкилотларида мижозларга хиз-мат қилиш, тегишли ахлоқий тартиб қоидаларга риоя қилиш, зиммадаги вазифаларни бажариш — бу соҳанинг маданиятини белгилайди.

Бунда умумий мамлакатларда қабул қилинганидек, ҳар бир корхона учун керакли нарсалар қуйидагилар:

- Ошхонага киришингиздан дид билан ясатилган эстетик манзаранинг кўзга ташланиши, хизматнинг олий даражадаги шароитларининг яратилиши;
- хизмат қилиш жараёнида ходимларнинг ахлоқ-одоб меъёрларини билиши;
- меҳмонларга хизмат қилишда ўрнатилган тартиб ва навбат қоидаларини билиш, уларга риоя қилиш;
- турли таомларни, ичимликларни тавсия қилиш, олиб келиб бериш, шунингдек, кўникма техникаси ва таом тарқатиш усулларини билиш;
- стол устига дастурхон яратишнинг асосий қоидаларини билиш
- хизмат қилиш жараёнида хавфсизлик ва экологик қоидаларга риоя қилиш;
- ошхона идиш-товоқлари, анжомлар, сочиқ ва бош-қалар етарли миқдорда бўлиши

Умумий овқатланиш корхонасида маданий хизмат қилиш қўйидаги кўрсаткичлар ва баҳога эга:

- хизмат қилувчи ходимларнинг миждозлар билан ўзаро муносабатлари, уларнинг хизмат қилиш техникаси;
- хизмат қилувчи ходимларнинг ташқи кўриниши ва шахсий гигиенаси, кийим шакли, пойафзал белгиланган талабга жавоб бериши, ҳар бир ходимнинг шахсий гигиена қоидаларига риоя қилиши;
- умумий овқатланиш биносининг ичи, ошхона идиш-товоқлари, жиҳозлари, махсус кийимлар, сочиқ ва бошқаларнинг санитария ҳолати;
- ошхонанинг идиш-товоқлар, ан-жомлар, инвентар, мебел билан тўла таъминланган-лиги;
- таом, ичимликлар, овқат маҳсулотлари асортимен-тига риоя қилиш;
- миждозларга тез хизмат қилиш;
- музика хизматининг сифати;
- қўшимча хизматларнинг мавжудлиги.

Хизмат қилиш маданиятининг баҳоси беш баллик шка-ла билан белгиланади. Назорат қилувчи органлар текши-рув натижалари ва миждозлар фикрлари ҳисобга олинади.

Бу ҳақда республикага хос тартиб-қоидага риоя қилинади. Умумий овқатланиш корхоналарида, жумладан, рес-торанларда хизмат даражаси қўйидагилар асосида белги-ланади.

Овқатланиш корхонасининг ташқи беаги:

- номи ёзилган лавҳалар, кўрсаткичлар;
- қулай, манзарали кўринишлар.
- Ошхонанинг олд томонини ёруғлик воситалари билан беаш.

Мижозларни кутиб олиш хизмат курсатишда:

—хушмуомалалик билан меҳмонларни кутиб олиш ва тезлик билан тил топишиш;

—доимий мижозларга алоҳида эътибор бериш;

—мижозларга эътибор ва ён бериш;

— хизмат қилувчиларда димоғдорлик бўлмаслиги керак.

Ошхона залини жиҳозлаш:

—табiiий манзарали ўсимликлар ва янги гуллар мав-жудлиги;

—ошхонага ярашадиган, мижозларнинг дилини шод қиладиган столларни безатиб қўйиш.

Истеъмолчилар буюртмаларини бажариш:

—таомлар ҳақида мижозларга тўла ва ишонарли ахбо-рот бериш;

—таомлар тайёрланиши ноёб ва пазандаликнинг юқори савияда бўлиши;

—маҳаллий маҳсулотлардан фойдаланиш;

—таомнинг номи унинг мазмунига мос келсин;

—маҳсулот арзон, сифати яхши бўлиши;

—дастурхонга қўйилган таомларнинг мазаси ва муат-тар ҳидлари мос бўлиши;

—таомномага мос яхши алкогольсиз ичимликлар танланиши. Хизмат даражаси:

— ходимларнинг мутахассислик даражаси юқори бўлиши;

—официантларнинг овқат, вино ва ичимликлар соҳа-сида чуқур билимга эга бўлиши;

—ҳамма корхона ходимлари мижозларга ҳурмат би-лан муносабатда бўлиши;

—официант ва сотувчиларнинг мижозларга яхши маҳсулот тавсия этишлари;

—мижозлар билан низоли масалаларда тортишмасдан ён бериш.

—Баҳо:

— официант томонидан бериладиган таом счёти мижоз учун кутилмаган ҳол бўлмаслиги керак;

— истеъмол қилинган овқат ва ичимликлар баҳоси таом, ичимлик ва хизмат сифати ва даражасига мос бўлиши лозим;

— бир-бирига ўхшаш таомлар баҳолари орасида унча катта фарқ бўлмаслиги керак;

— берилган сёт муфассал ва аниқ бўлиши шарт. Маданият даражасига баҳо берганда унинг кўрсаткичларидан бири — хизмат қилиш вақтидир.

Ошхонада истеъмолчиларга хизмат қилиш вақти:

Хизмат босқичи: Мижозларнинг норозилиги ўртача 10 дақиқа ўтгандан сўнг изҳор этилади. Иккинчи, учинчи таомлар кутилади-ганда бу 10 дақиқа эътиборсиздир. Овқат бериш олдида ёки энг охирида ҳам бунинг унча аҳамияти йўқ. Маданий хизмат тушунчаси билан хизмат учун чой чақа бериш тушунчаси алоқадордир. Чой чақа бериш ресторан хизматида одат бўлиб қолган. Бу кўпгина муаммолар ке-либ чиқишига сабаб бўлади, бир-бирига икки хил зид қараш мавжуд. Бу бир томондан официантларга маълум миқдорда моддий манфаат базаси бўлиб хизмат қилади.

Иккинчи томондан, официантларнинг кўпроқ чой чақа олишга бўлган иштаҳасини кучайтиради, аммо мижозларнинг норозилигига сабаб бўлади.

Бутун дунё мижозларга хизмат қилган официант овқатланиш охирида чой чақа ҳақида эслатса, бу ёмон иллат ҳисобланади. Бироқ мижозлардан официантлар хизмат чой чақаси сўраш ҳолатлари учраб туради.

АҚШда чой чақа бериш қоидага айланган. Ҳатто баъзи америкаликлар чой чақа бериш процентини кўрсатув-чи жадвал олиб юрадилар, официантни

овора қилмай, чой чақа суммасини ўзлари аниқлаб тўлаб кетаверади. Кўпчилик ресторанларда, кафеларда официант ойлигининг 95% ини мижозлардан олинадиган чой чақа ташкил қилади.

Корхона соҳиблари мижозларнинг чиройли ўтириш-ларини таъминлаш, ходимлар орасида чой чақа сабаб ни-золар чиқишига йўл қўймаслиги керак.

Бошқа мамлакатлар корхоналарида чой чақа масала-сига турлича ёндашадилар. Баъзиларида чой чақа официантлар орасида барабар бўлинади. Бу кўпинча ўнтагача официант ишлайдиган ресторанларда бўлади. Баъзиларида эса, официант чой чақанинг ярмисини ўзига олиб қолади, ярмисини бош официант, вино сотувчи ва бошқаларга беради. Баъзи ҳолларда чой чақанинг бир қисмини зал мене-жерига, бош официантга, гарчи уларнинг маошлари усиз ҳам юқори бўлсада, берилади. Баъзи ресторанларда очик айтилмаса ҳам чой чақа қолдириш учун имо-ишора қилинади. Чекларда куйидагича ёзув бўлади: «Хизмат ҳақи та-омлар баҳосига қўшилмаган». Аммо хизмат олий даражада маданиятли ресторанларда бундай ҳаракатларга йўл қўйил-майди.

Одоб қоидалари: Ошхоналарда хизмат қилиш маданияти мижозларнинг овқат истеъмол қилиш маданияти билан узвий боғлангандир.

Таом ейиш маданияти — аввало мижоз ўз ўрнида яхши ўтира билиши, ўзини тўғри, чиройли тутиши, овқат ейиш маданиятига риоя қилиши лозим. Стол атрофида ўтирганда куйидаги асосий қоидаларга риоя қилиш тавсия этилади.

Стулда ўтириш: Тўғри ўтириш, безовта бўлмаслик, стул суянчиғига енгилгина суяниб ўтириш керак. Стулни столга жуда яқин суриш, шунингдек, анча нарига жилдириш ҳам мумкин эмас. Қўлларни овқат кутаётганда тизза кўзларига қўйиб ўтириш мақсадга мувофиқдир. Қўллар билан сочларни ростлаш, тузатиш, пешона, бош терларини артиш, қўлларни иякка тираб ўтириш, дастурхонни ўзича ростлаш, идиш-товокдарни кўзғатиш, сонини текшириш

тавсия қилин-майди. Таом еяётган пайтда тирсакни стол устига тираб ўтириш ярамайди. Сочикчани ёзиб тизза устига солиб ўтириш керак. У кийимни овқат сачрашидан ҳимоя қилади. Таом ейиш жараёнида лабларни ошкора артмаслик, салфеткани ен-гилгина лабларга босиш тавсия этилади, агар гигиеник қоғоз салфеткалар бўлса, яна ҳам яхши. Таом истеъмол қилиниб бўлгач, сочиқларни тарелканинг ўнг томониغا, агар тарелкалар олинган бўлса, унинг ўрнига такламасдан қўйиш керак. Нон тарелкаларда берилади, қўл билан олинади. Ке-силган ёки синдирилган бўлаклари олинади. Сомсалар синдирилмай, бутунича ейилади. Сарёғ — синдирилган, кесилган нон бўлаги ўнг қўл билан олинади, пичоқ билан ўнг қўлда сарёғ сурилади. Махсус пичоқ бўлиши мумкин ёки ишлатилаётган пичоқ-да сурилса ҳам бўлади, бироқ ундаги овқат юқи сарёғга ўтмаслиги керак. Қиём, жем, повидло — тарелкаларга олинади, сўнгра нон бўлагига сурилади. Бутерброд — қўл билан олинади, пичоқ ва вилка ёрда-мида ейилади. Ҳамма учун умумий овқат қўйилганда хўрандалар ўз олдидан кераклисини тарелкасига солиб олиб истеъмол қилаверади. Колбаса, ветчина — тарелкага солинади, пичоқ ва вилка ёрдамида ейилади. Балиқ, гўшт, сабзавот салатлари пичоқ ва вилка ёрда-мида истеъмол қилинади.

Бульон ва пюре-шўрва — косаларда тортилади, қошиқ билан ичилади, совуган тақдирда косани кўтариб бир че-тидан ичаверса ҳам бўлади. Овқатни совутаман деб коса, қошиқларга пуфлаш тавсия этилмайди. Уни қошиқ билан аралаштириш ва совушини кутиш керак. Агар овқат ичи-да йирик маҳсулотлар бўлса, қошиқ билан бўлиб ейилади. Коса охирида қолган озгина суюқликни олиш учун коса қийшайтирилади ва қошиқ билан олинади.

Гўшtdан тайёрланган иссиқ таомларни пичоқ ва вилка билан ейилади. Овқатланиш жараёнида пичоқ ўнг қўлда, вилка чап қўлда ушланади. Пишган гўштни ҳар ким ўз хоҳишига қараб кесади. Гўштнинг ҳаммасини кесиб, сўнгра вилка билан ейиш тавсия этилмайди. Оз-оздан кесиб ис-теъмол қилинса, гўшт

совумайди. Котлет, тефтели ва ҳоқа-золарни пичоқ билан кесиб ўтириш шарт эмас, вилка би-лан бўлса ҳам бўлаверади.

Овқатланиш пайтида пичоқ ва вилкадан фойдаланган-да ҳар иккаласини қўлдан қўймаслик керак. Вилка билан таом олинганда пичоқ билан уни ростланади, тўғрилана-ди, аммо пичоқ билан овқат бўлаклари вилка устига қўйил-майди.

Паррандалар гўштини ейишда пичоқ ва вилка билан гўшти суяқдан ажратилади, сўнгра қўл билан ейилиши мумкин. Таомдан сўнг қўл иссиқ сувда ювилади. Балиқли таомлар ейишда пичоқ ишлатилмайди. Вилка билан гўшти суяқдан ажратилади ва бирданига иккита вилка билан истеъмол қилинади.

Қуш ва балиқ гўштлиридан ажратилган суяқлар алоҳида тарелкаларга солинади.

Юмшоқ таомлар, картошка, сабзавот ва бошқалар пичоқ билан кесилмайди, вилка билан бўлақларга бўлина-ди. Картошкани бўлганда аталага айлантириб юбориш ярамайди. Гуручли суяқ овқатлар қошиқ билан, қуюқла-ри вилка билан ейилади.

Пиширилган тухумнинг пўсти чой қошиқ билан уриб синдирилади ва тозаланади, сўнгра пичоқ билан кесилиб, истеъмол қилинади. Қовурилган тухум вилка билан ейи-лади. Агар тухум ветчина билан қовурилган тақдирда пи-чоқца кесилиб, вилка билан ейилади. Омлет ва картошка оладъисини иккита вилка билан ейилади. Паштет одатда вилка билан ейилади, аммо уни нонга суриб еса ҳам бўлаверади. Таомни шошмасдан ейиш, овқат истеъмол қилиш жараёнида оғиздан товуш чиқмаслиги керак.

Овқат ейишда гавдани имкони борича тўғри тутиш, тарелка устига ётиб олмаслик лозим. Агар овқат қайноқ бўлса, устидан совуқ сув ичиб юбориш тавсия этилади.

Овқат еганда лунжни тўлдириб олиш шарт эмас. Овқат ейиш вақтида фужер ёки нон олиш зарур бўлиб қолса, пичоқ, вилкани бир-бирининг устига қилиб, вилканинг учли томони пастга, пичоқнинг ўткир томони чапга қаратиб тарелкага қўйилади. Пичоқ ва вилкаларнинг соп то-монини столга, уч томонини тарелка четига қўйса ҳам бўла-ди, аммо у ҳолда уч томонидаги суюқлик дастурхонга оқиши ёки сидирилиб тушиб кетиб, дастурхонни ёки ми-жоз кийимини ифлос қилиши мумкин.

Мижоз қошиқ, вилка, пичоқларни ерга тушириб юборса, официант тезда уни тозасига алмаштириб бериши даркор. Атрофдагиларнинг диққатини жалб қилмаслик учун овқатланаётган мижоз энгашиб, тушиб кетган нарсани олмаслиги ва официантдан кечирим сўрамаслиги керак. Овқатланиб бўлгач, хўранда тарелкаларни ўз оддидан нарига суриб қўймасин, пичоқ, қошиқ, вилкани тарелка-га териб қўйсин. Уларни тартибли қилиб сопларини ўнг томонга параллел ҳолда, вилкаларнинг учли, букилган то-монлари юқорига қаратиб қўйилади.

Олма, нокларнинг пўсти арчилади, ўртаси тозаланади, тарелкаларга терилади, уни қўл билан ейиш мумкин. Олхўри, ўрикларни пичоқ билан кесиб данагидан аж-ратиб ейиш ҳам мумкин, шундайича пичоқ ишлатмасдан еяверса ҳам бўлади. Гилос, олчаларнинг данакларини оғиздан қошиққа олинади ва тарелкага солинади.

Тарвуз, қовунларни тилик, карч, коса қилиб ейиш ўзбек ҳалқда азалдан мавжуд. Ресторанларда эса бошқачароқ. Тарвуз, қовунлар сўйилади, уруғи ажратилади, пўчоғи олиб ташланади, сўнгра карч қилиб тарелкаларда берилади, меҳмонлар вилкалар билан истеъмол қиладилар. Апельсиннинг пўсти пичоқ билан олиб ташланади, ти-ликларидан бўлакчаларга бўлинади, тарелкага терилади, сўнгра қўл ёки вилка билан ейилади.

Мандариннинг пўстини қўл билан ажратилади, тиликларга бўлинади, ейилгач, уруғини чой қошиқда олинади ва тарелкага солинади. Бананнинг пўстини ярмигача арчиб, пастки томони-дан ушлаб ейиш мумкин. Бироқ уни бутунлай пўстини олиб пичоқ билан кесиб, вилкада ейилса мақсадга муво-

фиқ иш бўлади. Қулупнай сифат меваларни десерт қошиқлари билан ейилади. Қандни махсус қисқич билан ёки қўл билан олинади.

Чой ёки кофеда қандни чой қошиқ билан аралаштирилади, қанд эригач, қошиқ тарелкага қўйилади. Кофе қуйилганда идиш тарелкадан қўтарилмайди. Стаканга чой қуйилганда қошиқ стакандан олинмайди. Чой қуйиб бўлингач, қошиқ олинади. Чойда қанднинг эришини кутиш керак, куч билан қандни майдалаш тавсия этилмайди. Кесилган лимон бўлагини чой ёки кофега солиш учун махсус вилкадан фойдаланилади, қошиқ билан эзилиб, шарбати чиқарилади ва қолдиғи тарелкага солинади.

Торт, пирожний ва бошқа қандолат маҳсулотлари учун махсус чой қошиқлари, вилкалар ишлатилади. Агар пирожнийлар кичкина қоғоз салфеткаларида бўлса, тарелкаларга солиб истеъмол қилинаверади.

Пирожний ва кекслар қаттиқ бўлса, синдириб истеъмол қилинади. Данакли компот берилса, сездирмасдан данакни оғиздан олиб, тарелкага ташлаш керак.

Балиқли таомларга лимон кесилмаси берилса, вилканинг орқа томони билан сиқиб шарбати чиқарилади.

Албатта биз юқорида келтирилган умумий қоидалардан келиб чиққан ҳолда корхона ошхонасида ижтимоий маданий талабларни бажариш билан ундаги булган мижоз ва хизматчилар орасидаги муносабатни модернизация қилган буламиз.

5. Корхонада хизмат кўрсатишни яхшилаш мақсадида қўлланилаётган жихозларнинг самарадорлигини ошириш

5.1. Иқтисодий самарадорлиги кўрсаткичлари ва уларни ҳисоблаш методи

Янги техниканинг уммуий овқатланиш корхонасида қўлланилиши иқтисодий самарадорлигини аниқлаш учун В.И.Шалун³ таклиф этган. Ҳар бир ишлаб чиқариш маҳсулотга (ишга) келтирилган сарф харажат ҳисоби методикасидан фойдланамиз. Бунда бир хил ҳажмда бажарилган маҳсулот ёки бажарилган ишга энг кам сарф харажат қилган инновацион тадбир самарали деб ҳисобланади.

Корхона иқтисодий самарадорлигини ҳисоблаш методининг асосий формулалари, уларни ташкил этувчи кўрсаткичлари 5.1.1. жадвалда келтирилган. Ушбу методда бир ва бир неча вариантни қиёслаш билан иқтисодий самарадорликни ҳисоблаш мумкин. Йиллик иқтисодий самарадорлик ҳисоб йилидан олдинги ҳолат билан таққосланади. Бизда 2011 йилгача ҳолат билан 2012 йил модернизация йили ҳисоби бажарилган.

Модернизация йилида келтирилган харажатлар ишлаб чиқариш ва муомала харажатларни ва ишлаб чиқариш фондига қўйилмалардан иборат бўлади. Шу билан бирга капитал қўйилма иқтисодий самарадорлигини норматив коэффициенти инобатга олиниши лозим бўлади. E_n норматив коэффицентни 0,15га тенг деб олдик.

Корхона йиллик иқтисодий самарадорлиги бу йиллик ықйилма ва ишлаб чиқариш, муомала харажатлар суммасида ифодаланган, техникавий тадбирларнинг тадбиғидан келиб чиқган фойда ҳисобланади.

Корхона асосий фондига қўйилган капитал қўйилмалар: янги техникани олиш, уни келтириш, монтаж қилиш, қурилиш харажатлари, техникавий хизмат кўрсатиш ва бошқалардан иборат бўлади.

5.1.1. жадвал

---

³ Шалун В.И. Общественное питание на новый технический уровень. -М: Экономика 1987г. 45-84с.

**Корхона иқтисодий самарадорлигини ҳисоблаш методи асосий
формуллари**

№	Кўрсаткич номи	Ҳисоблаш формуласи	Изоҳ:
1	Келтирилган харажат	$Z=I+E_n K_{пф}$	<p>Z-маҳсулот(иш) бирлигида келтирилган харажат.сўм/дона,сўм/кг ва х.к</p> <p>I – ишлаб чиқариш ва муомила харажатлар сум/дона,</p> <p>E_n-капитал қўйилма норматив иқтисодий самарадорлик коэффициенти,E_n-0,15</p> <p>K_{пф}-ишлаб чиқаришга фондига маҳсулот бирлигида қўйилган капитал қўйилма, сўм/дона, сўм/кг ва х.к.</p>
2	Йиллик иқтисодий самарадорлик	$\Xi=(Z_1-Z_2) \cdot A_2$	<p>Z₁-Z₂-маҳсулот бирлигидаги харажатлар.</p> <p>1,2 – индекслар ишлаб чиқаришда янги техникагача, ундан сўнг</p> <p>A₂-тадбиқдан сўнгги йиллик маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажми, дона,кг,порц. ва х.к.</p>
3	Янги техника тадбиғининг иқтисодий самарадорлиги	$\Xi=(\Pi-E_n \cdot K) \cdot A=[(B-I)-E_n K] \cdot A$	<p>Π-фойда,сўм</p> <p>K-капитал қўйилма,сўм</p> <p>B -ялпи даромад,сўм</p> <p>I -ишлаб чиқариш ва муомала харажатлари</p> <p>A-ҳисобот йили йиллик ишлаб чиқариш маҳсулот ҳажми,дона, сўм, кг</p>
4	Асосий фондга капитал қўйилма	$K=K_{об}+K_d+K_m+K_n$	<p>K_{об}-жиҳозни олиш учун капитал қўйилма,сўм</p> <p>K_д-янги техникани келтириш харажати</p> <p>K_м-янги техника монтаж харажати,сўм</p> <p>K_н-янги техника учун бинони таъмирлаш ва</p>

			уни ўрнатиш харажати,сўм
5	Корхонани техникавий қайта қуроллантириш	$K=K_{об}+K_{д}+K_{м}+K_{п}+K_{дм}+K_{ос}-K_{л}$	$K_{п}$ -бинонинг кенгайтирилиш харажатлари, сўм $K_{дм}$ -демонтаж харажатлар,сўм $K_{ос}$ -алмаштириладиган жиҳоз қолдиқ баҳоси,сўм $K_{л}$ -ликвидация қиймати,сўм
6	Иш ҳақи бўйича харажат	$H_{зп}=Ч_3 \cdot C \cdot T_{об} \cdot Д \cdot 1,2$	$Ч_3$ -ишчилар сони,одам C –бир ишчи соатбай таъриф ставкаси сўм/к $T_{об}$ -жиҳознинг бир кунда ишлаган вақти; $Д$ -бир йилда жиҳозларнинг ишлаган куни; 1,2-рағбатлантириш коэффициентлари
7	Энергетик харажатлар		
а)	механик жиҳозлар учун	$H_{эТ} = n \cdot T_3 \cdot Д \cdot М \cdot T_{об}$	n -жиҳоз сони; T_3 - 1кВт электрэнергия тарифи сўм/кВт $Д$ -бир йилда жиҳоз ишлаган кунлар сони $М$ -жиҳознинг ўрнатилган қуввати,кВт $T_{об}$ -жиҳознинг бир кундаги иш вақти,соат
б)	иссиқлик жиҳозлар	$H_{эТ} = n \cdot T_3 \cdot Д \cdot (M_{тр} \cdot T_{р} + M_{тс} \cdot T_{об})$	$M_{тр}$ -жиҳознинг қизигунча бўлган қуввати,кВт $T_{р}$ $M_{тс}$ -берилган даражадаги температурани сақлаш учун қуввати,кВт
в)	салқинловчи ва совитиш жиҳозлари	$H_{эТ} = n \cdot T_3 \cdot Д \cdot М \cdot T_{об} \cdot К$	$К$ -совитиш агрегатининг иш вақти коэффициенти, $К=0,75$

г)	ювиш жиҳозлари	$H_{эТ} = n \cdot T_э \cdot Д \cdot T_{об} \cdot (M_в \cdot K_в + M_{дв} \cdot K_{эм})$	M_в -идиш ювувчи машина қуввати, кВт K_в -иш вақти коэффициенти, $K_в = 0,75$ M_{дв} -машина двигателининг қуввати, кВт K_{эм} -фойдаланиш коэффициенти, $K = 0,5-0,7$
д)	назорат касса жиҳозлари учун	$H_{эТ} = n \cdot T_э \cdot Д \cdot T_{об} \cdot M_{кк} \cdot K_к$	M_{кк} -назорат касса жиҳозлари қуввати, кВт K_к -жиҳознинг вақти коэффициенти, $K_к = 0,2-0,3$

Барча харажатлар корхона модернизация тадбирининг режаси, сметаси бўйича ҳисобланади. Агар булар тузилмаганда улар тизимда қабул қилинган миқдорда қабул қилинади. Масалан, янги жиҳозларни келтириш харажати унинг улгуржи баҳосининг 5%ни ташкил этади.

Жиҳозларни ўрнатиш ишлари смета харажатларидан олинса, демонтаж қилиш реал бажарилган ишлар қийматида ҳисобланиши мумкин.

Жиҳозларнинг амортизация бўлмаган қиймати корхона баланси асосида олинди ва ликвидация ишлари харажати унинг сотилиши нархига ёки металлолом ҳимсобида ҳисобланади.

Жиҳозларни қайта таъмирлаш харажатлари, алмаштирилиши ёки кўшимча ўрнатиладиганларининг сони, улар эгаллайдиган юза ҳисобида умумий овқатланиш корхоналарида сарфланадиган харажатлар ҳисобига олинди. Худди шунингдек, алмаштириладиган жиҳозларни демонтаж этиш харажати, корхонада ҳақиқий сарфланадиган харажатлар ҳисобида ёки уларнинг сонига қараб қурилиш ишларида қўлланиладиган баҳоларда ҳисобланади. Худди шунингдек, техникавий модернизация самарадорлигининг ҳисобида харажатларни ҳисоблашда: иш ҳақи, бинонинг ижара ҳақи, асосий фонд амортизацияси, бинони сақлаш, кундалик таъмирлаш, ишчи кийим, кам қийматли ва тез сарфланадиган ППППП,

овқатланиш идиш товоқлар, асбоблар, энергия, сув ва бошқа сарфлар харажатлар ҳам ҳисобланади.

Умумий овқатланиш корхона бино ва хоналарининг таркибига сарфланадиган харажатларнинг амортизация отчисления суммасига нисбати коэффициентдан фойдаланамиз (ресторанлар учун 1,41). Уларни таъмирлаш ва жиҳозларга комплекс хизмат кўрсатиш харажати ҳақиқий ҳолатга қараб кетган харажатлар ҳисобида олинади ёки бундай ишларни режалаштирганда эса амортизация ажратмаларнинг 30-50% миқдориди қабул қилинади. Жиҳозларга кўрсатиладиган хизматларга кетган сарфлар бу ишлар улгуржи нархларида ҳисобланади.

Ишчи кийимларнинг эскириши бўйича харажатлар ишчилар сони, жиҳозларнинг бир кундаги ишлаш вақти, бир йилдаги ишлаш кунлари, кийимлар бир комплектининг нархи, тозалашига кетган сарф харажатлар ҳисобида олинади. Агар олдиндан режалаштирилса, унда асосий ва қўшимча иш ҳақининг 6% бирлигида қабул қилинади. Жиҳозларга кетадиган энергия ҳисобида электр энергия сарфи ҳисобланади. Бунда унинг қуввати, уни ишлатиш коэффициенти, ишлаш вақти, электр энергия тариф баҳоси инобатга олинади. Ҳисоблашда ишлатиш коэффициенти турли гуруҳ жиҳозларига турлича қабул қилинади. Механик жиҳозлар электр двигателининг ишлашига 0,5-0,7, идиш ювиш машинасига 0,7, совитгичларга 0,75; назорат касса аппаратларига 0,2-0,3 тенг деб олинди. Мақсадга мувофиқ шуни айтиш керакки, ушбу методика умумий овқатланиш корхоналарида янги техника тадбиғи бўйича мўлжалланган иқтисодий самарадорлигини аниқлашда қўллаш учун қайта ишланиб Республика корхоналаридаги қўлланиладиган тариф ва коэффициентларни меъёрий ҳужжат сифатида ишлаб чиқиб расмийлаштириш лозим.

5.2. Корхонада совитиш жихозларини янгилашдан келган иктисодий самарадорлигини ҳисоблаш.

Юқорида келтирилган методга асосан биз корхонада 2011 йилда мавжуд булган (базали) ва 2012 йилда кушилган совитиш жихозлари буйича иктисодий самарадорлигини ҳисоблаш учун 5.2.1.жадвал

5.2.1.жадвал

**Ҳисоблашда бирламчи маълумотлар
(совитиш жихозлари)**

№	Кўрсаткичлар	Ўлчов бирлиги	Қиёслаш варинатлари	
			базали	янги
1	Улгуржи товар айланмаси 1 кунда	Минг сўм	6 000	6 000
2	Жихозларнинг ишлаш вақти 1 йил давомида	кун	350	350
3	Йиллик товар айланмаси	Минг сум	45 000	45 000
4	Ҳар бир жихознинг улгуржи баҳоси:	Минг сўм		
4.1	2 камерали совутгич ШХ-1,12		925	
4.2	Пингвин прилавкали совутгич ПВХС-1-0,5		2 144	
4.3	Совутгичли шкаф ШХ-1,25		880	
4.4	Музгенератори ЛГ-10М		650	
4.5	Морозильник		470	
4.6	Совутгич камераси ШХ-1,056			1 567
4.7	Совутгич прилавкаси Бирюза			6 127
4.8	Совутгич витринаси ПВХ-1-0,30			2 765
4.9	Совутгич шкафи ШХ-0,4			2 256
5	Жихозлар эгаллаган жой юзаси		10,45	
6	Янги жихозларга керакли жой юзаси			4.4
7.	Ишловчилар сони,бир сменада	киши	2	1
8	Тариф соат ставкаси	Минг сум		
8.1	Ошпаз IV разряд Идиш ювгич II разряд Жихозларга хизмат кўрсатувчи техник механик V- IVразряд		260,0 132,0 100,0	
9	Амортизация ўтказиш нормаси	%		
	2 камерали совутгич ШХ-1,12		10	
	Пингвин прилавкали совутгич ПВХС-1-0,5		15	
	Совутгичли шкаф ШХ-1,25		15	
	Музгенератори ЛГ-10М		10	
	Морозильник		10	
	Совутгич камераси ШХ-1,056			15
	Совутгич прилавкаси Бирюза			10
	Совутгич витринаси ПВХ-1-0,30			10

	<i>Совутгич шкафи ШХ-0,4</i>			15
10	Техникавий хизмат кўрсатиш харажатлари	Минг сум		
	2 камерали совутгич ШХ-1,12		10	
	Пингвин прилавкали совутгич ПВХС-1-0,5		16	
	Совутгичли шкаф ШХ-1,25		12	
	Музгенератори ЛГ-10М		6	
	Морозильник		4	
11	Жиҳозлар қуввати	кВт		
	2 камерали совутгич ШХ-1,12		0,43	
	Пингвин прилавкали совутгич ПВХС-1-0,5		0,36	
	Совутгичли шкаф ШХ-1,25		0,7	
	Музгенератори ЛГ-10М		1,1	
	Морозильник		0,3	
	<i>Совутгич камераси ШХ-1,056</i>			0,47
	<i>Совутгич прилавкаси Бирюза</i>			0,45
	<i>Совутгия витринаси ПВХ-1-0,30</i>			0,375
	<i>Совутгич шкафи ШХ-0,4</i>			0,45

Совитиш жиҳозлари базавий ва янги жиҳозлар бўйича йиллик иқтисодий самарадорликнинг йиллик ишлаб чиқариш маъсулотга келтирилган харажатлар бўйича ҳисобини бажарамиз.

1.Базали вариант бўйича асосий фондга капитал қўйилмалар умумий ҳажмининг ҳисоби:

1.1 Жиҳозларни сотиб олиш харажатлари:

$$K_{об} = 1 \times 925 + 1 \times 2144 + 1 \times 880 + 1 \times 650 + 1 \times 470 = 5069 \text{ минг сум}$$

1.2 Жиҳозларни олиб келиш (етказиш) харажати:

$$K_{д} = (5069 \times 5) / 100 = 253,45 \text{ м сум}$$

Методика бўйича қабул килингани бўйича сотиб олинган харажатнинг 5% ташкил этади.

1.3 «Ценник на монтаж оборудование №28» бўйича жиҳозларни монтаж харажати:

$$K_{м} = 1 \times 10,7 + 2 \times 36,4 + 1 \times 14,0 = 97,5 \text{ м сум}$$

1.4 Жихозларни тадбик этишда асосий фондларга капитал куйилма:

ШХ-1,12   925 минг сум

$$2144 + \frac{2144 \times 5}{100} + 36,4 = 2287,6 \text{ минг сум}$$

1.5 Капитал куйилмаларнинг умумий хажми

Кобщ=5069+253,4+97,5=5419 м сумм.

2.Базавий вариант буйича йиллик махсулот ишлаб чиқариш

2.1 Иш хаки буйича харажатлар:

$$1 \times 1,35 \times 12 \times 350 \times 1,2 = 6804 \text{ м. сум}$$

Идиш ювгич

$$1 \times 0,812 \times 12 \times 350 \times 1,2 = 260,04092,5 \text{ м сум}$$

$$\text{Изп} = 6804 + 4092,5 = 10896,5 \text{ м сум}$$

2.2 Жойнинг ижара харажати:

$$\text{Иар} = 6,02 \times 3,0 \times 12 = 216,72 \text{ минг сум}$$

3,0 м.сум 1м² юзанинг ижара ставкаси. 12 – бир йилдаги ойлар сони

2.3.Асосий фондларнинг амортизация харажати:

$$\text{Иа} = \frac{982 \cdot 10}{100} + \frac{2287,6 \cdot 15}{100} + \frac{938 \cdot 15}{100} + \frac{696,5 \cdot 10}{100} + \frac{507,5 \cdot 10}{100} = 98,2 + 343,1 + 140,7 + 69,6 + 50,75 = 702,3$$

2.4 Жихозларнинг техникавий хизмат курсатилиши харажати:

$$\text{Итр} = 8 + 14 + 16 + 9 + 5 + 7 + 7 = 66 \text{ м. сум}$$

2.5 Санитария махсус кийимининг эскириш харажати:

$$\text{Исо} = 10896,5 \times 0,06 = 721,87 \text{ м сумм} \quad 6\% = 0,06$$

2.6. Ошхона идишлари харажати:

$$\frac{45000 \cdot 0,15}{100} = 67,5 \text{ м сум}$$

0,15 сохадаги ургача эксплуатацион норма %

Шиша идишлар учун

$$\frac{4500 \cdot 0,2}{100} = 90,0 \text{ минг сум}$$

Бунда 0,2 – сохадаги ўртача норма %;

$$\text{Ип} = 67,5 + 90 = 157,5 \text{ м. сум}$$

2.7. Электр энергия харажатлари:

$$\text{ШХ-1,12} \quad 1 \cdot 0,43 \cdot 0,091 \cdot 350 \cdot 6 \cdot 0,3 = 24,6$$

$$\text{ПВХС-1-0,5} \quad 1 \cdot 0,36 \cdot 0,091 \cdot 350 \cdot 6 \cdot 0,7 = 48,1$$

$$\text{ШХ-1,25} \quad 1 \cdot 0,7 \cdot 0,091 \cdot 350 \cdot 6 \cdot 0,5 = 66,8$$

$$\text{ЛГ-10М} \quad 1 \cdot 1,1 \cdot 0,091 \cdot 350 \cdot 6 \cdot 0,3 = 63$$

$$\text{музлатгич} \quad 1 \cdot 0,3 \cdot 0,091 \cdot 350 \cdot 6 \cdot 0,3 = 17,1$$

$$\text{Иэ} = 24,6 + 48,1 + 66,8 + 63 + 17,1 = 219,6 \text{ м сум}$$

2.8 Идишларни ювиш учун харажат:

1000 1 кунда ўртача ювиладиган тарелкалар сони, дона

0,0008м³ 1 марта тарелкага кетган сув

1,8 м.с. 1м³ иссиқ сув таърифи

2.9 Бошқа харажатлар

2.10 Йиллик маҳсулот ҳажмига нисбатан умумий харажатлар:

$$\text{Иумум} = 6804 + 216,72 + 702,3 + 66 + 721,87 + 157,5 + 219,6 + 336 -$$

3. Янги вариант билан асосий фондларга капитал куйилмалар умумий хажми:

3.1. Жихозлар олиш учун харажатлар:

$$\text{Коб} = 1567 \times 1 + 1 \times 6127 + 1 \times 2765 + 1 \times 2256 = 12715 \text{ минг сумм}$$

3.2. Жихозларни олиб етказиш харажати:

$$\text{Кд} = \frac{20715 \cdot 5}{100} = 1035,75$$

3.3. Жихозларни монтаж қилиш харажати:

$$K_m = 1 \times 400 + 1 \times 250 + 354 \times 1 + 1 \times 200 = 1204 \text{ м сум}$$

3.4. Жихозни алмашганда демонтаж харажати:

$$K_{фм} = 1204 \times 0,4 = 481,6 \text{ м сум}$$

3.5. Алмаштириладиган жихозларнинг ликвидация этиш бахоси:

$$K_{л} = 320,5 \times 6,3 = 2016,6 \text{ м сум}$$

3.6. Асосий фондга куйилмалар умумий хажми:

$$K_{общ} = 20715 + 1035,75 + 1204 + 481,6 + 2016,6 = 23638$$

4. Янги вариант буйича йиллик махсулот хажми харажатларини аниклаш

4.1. Иш хаки харажатлари

$$I_{зп} = 1 \times 220,0 \times 12 \times 350 \times 1,2 = 5745,6 \text{ м. сум}$$

4.2. Хона ижараси харажати

$$I_{ар} = 3,52 \times 3,0 \times 12 = 126,72 \text{ м сумм}$$

4.3. Асосий фондлар амортизация харажатлари:

$$I_{ам} = \frac{1567 \cdot 15}{100} + \frac{6127 \cdot 10}{100} + \frac{2765 \cdot 10}{100} + \frac{2256 \cdot 15}{100} = 156,7 + 612,7 + 276,5 + 338,4 = 1384,3$$

4.4. Техникавий хизмат харажати иссиқлик иш хакига киритилади

4.5. Ишчи кийимларнинг эскириш харажати:

$$I_{со} = 5745,6 \times 0,06 = 344,7 \text{ м сумм}$$

4.6. Электр энергия харажати

$$ШХ-1,056 \quad 1 \times 0,47 \times 0,091 \times 350 \times 0,3 = 4,5 \text{ м сум}$$

$$Совутгич прилавкиси Бирюза \quad 1 \times 0,45 \times 0,091 \times 350 \times 6 \times 0,3 = 4,3$$

$$ПВХ-1-0,30 \quad 1 \times 0,37 \times 0,091 \times 350 \times 6 \times 0,3 = 21,2 \text{ м сум}$$

$$ШХ-0,4 \quad 1 \times 0,45 \times 0,091 \times 350 \times 6 \times 0,3 = 25,7 \text{ м сум}$$

$$I_{ээ} = 4,5 + 4,3 + 21,2 + 25,7 = 55,7$$

4.7. Бошка харажатлар

Умумий харажатлар:

$$\text{Иобщ} = 5745,6 + 126,72 + 1384,3 + 344,7 + 55,7 + 402,1 = 8059,12$$

5.2.2жадвал

.Келтирилган харажатлар ва йиллик самарадорлигининг жамланма хисоби

	Курсаткичлар	Киёслаш варианты	
		базавий	янги
	Асосий фондга куйилмалар умумий хажми	5069	23638
	Асосий фондга келтирилган капитал куйилма ЕпхК (Еп=0,15)	760,3	3545,7
	Йиллик махсулот хажмига кунлик харажатлари	9554,1	8058,12
	Йиллик махсулот хажмига келтирилган харажатлар	10314,1	11603,8
	Йиллик самарадорлик	-	1289,7

Демак, совитиш жихозлврени кisman янгиларига алмаштирилиши йиллик самарадорлиги 1289,7 минг суига тенг булар экан, Албатта бундай янгиланиш корхонанинг бошка жихозлари гурухи буйича хам олиб брилса корхонанинг клгусидаги истикболли ривожланишини белгилаш мумкин булади.

**5.3. Корхонада таркатиш линия куйишдан келган иктисодий
самарадорлигини хисоблаш.**

5.3.1. жадвал

Курсаткичлар	Улчов бирлиги	Солиштира вариантлар		
		Базали ЛПС-Г	Биринчи ЛККО-2	Иккинчи ЛКНО-2
Смена давомида сотилган тушликлар сони	тушлик	1200	1200	1200
Йил давомида жихозларнинг ишлаган кунлари сони	кунлар	260	260	260
Сотилган тушликларнинг йиллик хажми	тушлик	312000	312000	31200
Улгуржи нарх	минг сум			
ЛПС-Г линияси		925		
ЛККО-2 линияси			2068	
ЛКНО-2 линияси				7433
Жихозлар сони	дона			
ЛПС-Г линияси		4		
ЛККО-2 линияси			2	
ЛКНО-2 линияси				1
Керакли жихозларни жойлаштириш ва хизмат курсатиши учун керакли майдон	м ²			
ЛПС-Г линияси		19,4		
ЛККО-2 линияси			20	

Хизмат курсатувчи ходимлар сони	киши	2	3	6
Унумдорлиги:	тушлик/соат			
ЛПС-Г линияси		180		
ЛККО-2 линияси			300	
ЛКНО-2 линияси				750
Амортизация нормаси	%			
Жихозлар учун		12,7	16,5	15,7
бино учун		1,8	1,8	1,8
Бино таркиби сарфи харажатининг унинг амортизация сарфига нисбатан коэффиценти	%	1,09	1,09	1,09
Жихозларнинг техник хизмати буйича сарф харажатлар	минг сум	59,1	226	446,8
Жихозларнинг кувватлари	кВт			
ишлатиш вақтигача		8,9	9,2	37,8
Иш вақтидаги харорат		8,9	10	38,6
Ишчи вақтга етгунча киздириш вақти		0,66	0,33	0,33

1. Капитал куйилма хажмини базовый вариантнинг асосий фонд буйича аниклаш:
  - 1.1 Жихозларни олиш сарф харажати
 $K_{об} = 4 \times 925 = 3700$ минг сум.
  - 1.2 Жихозларни олиб бориш харажати
 $K_{д} = 3700 \times 5 / 100 = 185$ минг сум
  - 1.3 Жихозларни монтаж килиш харажати(жихозлар монтаж бахолагичи №28 асосида)
 $K_{м} = 4 \times 33,9 = 135,6$ минг сум.
  - 1.4 Жихозни тадбик этиш учун асосий фондга куйилган капитал куйилма:

$3700+185+135,6=4020,6$ минг сум.

1.5 Бинони курилиши учун сарфлар:

$Kп = 4 \times 19,4 \times 254 = 19710,4$ минг сум;

1.6 Капитал куйилманинг умумий хажми:

Кумум.= $3700+185+135,6+19710,4=23731$ минг сум

2. Базали вариант буйича йиллик махсулот хажми кунлик сарф харажатни аниклаш

2.1 Иш хакига сарф харажат:

$Изп = 4 \times 2 \times 0,503 \times 2 \times 260 \times 1,2 = 2511$ минг сум;

2.2. Асосий фондлар амортизация сарфи:

$Иам = 4020,6 \times 12,7 / 100 + 19710,4 \times 1,8 / 100 = 865,4$ минг сум

2.3. Бинони саклаш сарфлари:

$Ис = 19710,4 \times 1,8 / 100 \times 1,09 = 386,7$ минг сум

Бунда $19710,4 \times 1,8 / 100 = 354,8$ минг сум- бинонинг амортизацияси учун сарфлар

2.4. Бинонинг жорий таъмирлаш ва жихозларнинг хизмати учун сарфлар:

$Итр = 354,8 \times 50 / 100 + (4 \times 59,1) = 413,8$ минг сум

2.5. Махсус кийимларнинг эскириши буйича сарфлар:

$Исо = 2511 \times 0,06 = 150,7$ минг сум

2.6. Электр энергия учун сарф харажатлар:

$Иэт = 4 \times 0,05 \times 260 \times 8,9 \times (2 + 0,66) = 492,4$ минг сум

2.7. Бошка харажатлар:

$Ипр = 2511 \times 7 / 100 = 175,8$ минг сум

2.8 Сотилган тушликларнинг йиллик хажми учун жорий сарфларнинг умумийси:

$Иум. = 2511 + 865,4 + 386,7 + 413,8 + 150,7 + 492,4 + 175,8 = 4995,8$ минг сум

3. Биринчи вариант буйича капитал куйилманинг умумийсини аниклаш:

3.1 Жихозларни олиш учун сарф харажатлар:

$K_{об}=2 \times 2068 = 4136$ минг сум.

3.2 Жихозларни олиб келиш сарф харажатлари:

$K_{д}=4136 \times 5 / 100 = 206,8$ минг сум.

3.3 Жихозларни монтаж килиш харажати(жихозлар монтаж бахолагичи №28 асосида)

$K_{м}=2 \times 54 = 108$ минг сум.

3.4 Жихозни тадбик этиш учун асосий фондга куйилган капитал куйиилма:

$4136 + 206,8 + 108 = 4450,8$ минг сум

3.5. Алмаштириладиган жихозни демонтажи сарф харажати:

$K_{дм}=135,6 \times 0,4 = 54,2$ минг сум

3.6. Алмаштириладиган жихозларнинг колдик суммаси

$K_{с}=4020,6 \times 4 \times (1 - 12,7 / 100 \times 4) = 7912,5$ минг сум

3.7. Узига узи хизмат курсатиш линиясининг ликвидацион суммаси тенг нархи билан қабул қилинади, шундай қилиб улар бошка ташкилотларга сотиш учун фойдаланилади:

$K_{л}=K_{с}=7912,5$ минг сум

3.8 Капитал куйилманинг умумий хажми:

$K_{обш.}=4136 + 206,8 + 108 + 54,2 + 7912,5 - 7912,5 + 10160 = 14665$ минг сум

4. Янги вариант буйича йиллик махсулот хажми учун сарф харажатни аниқлаш:

4.1. Иш хақи сарфи

$И_{зп}=2 \times 3 \times 0,503 \times 2 \times 260 \times 1,2 = 1883,2$ минг сум

4.2. Асосий фондлар амортизация сарфи

$И_{ам}=4450,8 \times 16,5 / 100 + 10160 \times 1,8 / 100 = 917,2$ минг сум

4.3. Бинонинг ижараси сарфи

$И_{с}=10160 \times 1,8 / 100 \times 1,09 = 199,3$ минг сум

Бу ерда $10160 \times 1,8 / 100 = 182,9$ минг сум-бинонинг амортизацияси буйича сарфлар

4.4. Бинонинг жорий таъмирлаш ва жихозларнинг хизмати учун сарфлар:

$$И_{тр} = 182,9 \times 50 / 100 + (2 \times 226) = 543,4 \text{ минг сум}$$

4.5. Махсус кийимларнинг эскириши буйича сарфлар:

$$И_{со} = 1883,2 \times 0,06 = 113 \text{ минг сум}$$

4.6. Электр энергия сарф харажатлари:

$$И_{эт} = 2 \times 0,02 \times 260 \times (08 \times 2) + 9,2 \times (2 + 0,33) = 239,6 \text{ минг сум}$$

4.7. Бошка сарф харажатлар:

$$И_{пр} = 1883,2 \times 7 / 100 = 131,8 \text{ минг сум}$$

4.8. Сотилган тушликларнинг йиллик хажми учун жорий сарфларнинг умумийси:

$$И_{общ.} = 1883,2 + 917,2 + 199,3 + 543,4 + 113 + 239,6 + 131,8 = 4027,5 \text{ минг сум}$$

5. Иккинчи вариант буйича капитал куйилманинг умумийсини аниклаш:

5.1. Жихозларни олиш учун сарф харажатлар:

$$К_{об} = 1 \times 7433 = 7433 \text{ минг сум}$$

5.2. Жихозларни олиб келиш учун сарф харажатлар:

$$К_{д} = 7433 \times 5 / 100 = 371,6 \text{ минг сум}$$

5.3. Жихозларни монтаж килиш харажати (жихозлар монтаж бахолагичи №28 асосида)

$$К_{м} = 107,9 \text{ минг сум}$$

5.4. Жихозни тадбик этиш учун асосий фондга куйилган капитал куйиш:

$$7433 + 371,6 + 107,9 = 7912,5 \text{ минг сум}$$

5.5. Алмаштириш керак булган прилавкалар ЛПС-1 демонтажи буйича хисоб китоблар, колдик ва ликвид суммалари 3.5; 3.6; ва 3.7 пунктларида келтирилган.

5.6. Бинонинг курилиши учун сарф харажатлар:

$$К_{п} = 52 \times 254 = 13208 \text{ минг сум}$$

5.7. Капитал куйилманинг умумий хажми:

Кобщ=7433+371,6+107,9+54,2+7912,5-7912,5+13208=21174,7 минг сум

6. Иккинчи вариант буйича капитал куйилманинг умумийсини аниклаш:

6.1. Иш хаки сарфи:

Изп=1х6х0,503х2х260х1,2=1883,2 минг сум

6.2. Асосий фондлар амортизация сарфи:

Иам=7912,5х15,7/100+13208х1,8/100=1480 минг сум

6.3. Бинонинг ижараси сарфи:

Ис=13208х1,8/100х1,09=259,1 минг сум

Бу ерда 13208х1,8/100=237,7 минг сум-бино амортизацияси сарфлари

6.4. Бинонинг жорий таъмирлаш ва жихозларнинг хизмати учун сарфлар:

Итр=237,7х50/100+446,8=565,6 минг сум

6.5. Махсус кийимларнинг эскириши буйича сарфлар

Исо=1883,2х0,06=113 минг сум

6.6. Электр энергия сарф харажатлари:

Иэт=1х0,02х260х(0,8х2+37,8х(2+0,33))=466,3 минг сум

6.7. Бошка сарф харажатлар:

Ипр=1883,2х7/100=131,8 минг сум

6.8 Сотилган тушликларнинг йиллик хажми учун жорий сарфларнинг умумийси:

Иобщ=1883,2+1480+259,1+565,6+113+466,3+131,8=4899 минг сум

Барча хисоблар натижалприни биз жадвалга киритамиз ва унда келтирилган харажатлар ва йиллик самарадолигини жамланма хисобини бажарамиз.

.Келтирилган харажатлар ва йиллик самарадорлигининг жамланма ҳисоби

Т/р	Курсаткичлар	Базали ЛПС_Г	Биринчи ЛККО-2	Иккинчи ЛКНО-2
1	Асосий фондга қуйилмалар умумий ҳажми	23731	14665	21247,7
2	Асосий фондга келтирилган капитал қуйилма ЕпхК (Еп=0,15)	3559,6	2199,8	3176,2
3	Йиллик маҳсулот ҳажмига кунлик харажатлари	4995,8	4027,5	4899
4	Йиллик маҳсулот ҳажмига келтирилган харажатлар	8555,4	6227,3	8075,2
5	Йиллик самарадорлик	-	2328,	480,2

Жадвал ҳисобидан қуринияптики таклиф этилаётган икки вариантдан биринчи вариант анча самарали булар экан. яъни тарқатиш линиясини қуйиш билан йиллик самарадорлиги ЛККО-2 дан 2328,1 минг сумга тенг булса , ЛКНО-2 дан эса иқтисодий самарадорлик 480,2 минг сум экан. Албатта бундай янгилашни корхонанинг бошқа жихозлари гуруҳи буйича ҳам олиб брилса корхонанинг қлгусидаги истикболли ривожланишини белгилаш мумкин булади.

6. Самарканд шаҳар ««ELXOLDING» ОАЖ корхонаси ошхонасида ҳаёт хавфсизлиги талаблари ва шароитлари.

6.1. Ошхонада меҳнатни муҳофаза қилиш борасидаги эргономика, метрология

Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги меҳнат муҳофазасининг ҳуқуқий, қонуний асосини Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармонлари, Ўзбекистон Республикаси қонунлари, Вазирлар Маҳкамасининг қарорлари ва турли вазирликларнинг кўрсатмалари ва буйруқлари ташкил этади.

Конституциянинг IX боби иқтисодий ва ижтимоий ҳуқуқларни ҳимоясига қаратилган. 36-моддада «Ҳар бир шахс қонунда кўрсатилган тартибда меҳнат қилиш, эркин касб танлаш, одилона шароитларда меҳнат қилиш ва ишсизликдан ҳимояланиш ҳуқуқига эгадир» дейилган ва унинг давомида «Суд ҳукми билан тайинланган жазони ўташ тартибидан ёки қонунда кўрсатилган бошқа ҳоллардан (ҳарбий хизмат чоғида, фавқулодда ҳолат шароитида ва ҳ.к.) ташқари мажбурий меҳнат тақиқланади» дейилган.

Меҳнат Кодекси (1995 йил 21 декабр, №161-1), «Ишлаб чиқаришдаги бахтсиз ҳодисаларни ва ходимлар саломатлигининг бошқа хил зарарланишини текшириш ва ҳисобга олиш тўғрисида Низом» (Вазирлар Маҳкамаси 1997 йил 6 июн, 286-қарор) ва турли давлат стандартлари ва кўрсатмалари асосида ҳуқуқий асоси яратилган.

Корхоналарда ишчи ва хизматчилар ишининг хавфсизлик даражаси, шунингдек, хизмат малакаси ишчининг стажи, лавозимидан қатъий назар ишга қабул қилинганда белгиланган муддатларда техника хавфсизлиги бўйича йўриқномалар билан таништирилиб борилмоқда.

Корхонада «Электротехник мосламалар тузилиши ва улардан фойдаланиш қоидалари» (ПУЭ), «Портлашдан ҳимояланган электр ускуналарни танлаш қоидалари» (ПИБРЭ), босим остида қўлланадиган идишларнинг тузилиши ва хавфсизлиги қоидалари, ГОСТ 12.1.005-76 нинг «Иш зонаси ҳавоси», ГОСТ 12.1.007-76 га асосан заҳарли моддалар

организмга таъсир кўрсатиш даражаси ва бошқа ҳужжатларга мувофиқ хўжалик фаолияти юритилмоқда.

Корхонада меҳнат шароити зарарли ва хавфли савдо ҳудудларида, яъни хароратли ёки ифлосланишлар билан боғлиқ шароитларда бажариладиган ишларда меҳнат қилувчиларга белгилаган меъёрларда бошқа махсус ҳимоя воситалари, ювиш ва дезинфекциялаш воситалари таъмин этиб борилмоқда.

Корхонада умумий, табиий ва маҳаллий шамоллатиш тизимлари бўйича аниқ чора тадбирлар ишлаб чиқилиб амалга ошириб келинмоқда.

6.2. Ошхонада электр ва ёнғин хавфсизлиги

Корхонада «Электротехник мосламалар тузилиши қоидалари» (ПУЭ), «Портлашдан ҳимояланган электр ускуналарни танлаш қоидалари», электр жиҳоз ва қувватларидан фойдаланиш қоида ва йўриқномаларига амал қилиниб келинмоқда. Корхонада ёритиш талаблари ва меъёрларидан келиб чиқиб иш жойлари ва корхона ҳудуди етарли даражада ёритиш манбълари билан таъминланган.

Одамни ток уриш ҳолати ҳам тўрт даражада баҳоланади:

- I. – даражада одам хушини йўқотмайди, мускуллар қисқаради;
- II. – даражада мускуллар қисқаради, хушини йўқотади, лекин нафас олиши сақланиб, юрак ишлаб туради;
- III. – даражада нафас олиши, юрак фаолияти бузилади, хушини йўқотади;
- IV. – даражада ток уриш билан қон айланиши ва нафас олиш тўхтаб, клиник ўлим юз беради.

Ўзгарувчан ток (50 Гц да) ўзгармас токка нисбатан хавфли ҳисобланади. Хавфсиз ўзгарувчан ток кучи миқдори 10 мА, ўзгармас ток

учун 50 мА қабул қилинган. Таъсир этадиган вақт эса 0,01 – 0,03 секундни ташкил этади, вақт ортиб бориши билан (0,2-1 с) юрак фаолияти ўзгаради.

Корхонада ёнғин хавфсизлиги ва уни ўчириш. Корхонанинг идора биноларида «Ёнғин хавфсизлиги қоидалари» ва ГОСТ 12.2.047-80 «Ўт ўчириш техникаси. Атама ва қоидалар»га амал қилингани ҳолда таъминланган. Ҳар бир ҳудудда, дўконларда ёнғин хавфсизлиги бўйича эвакуация чизмалари ва ўт ўчириш воситалари, кўпик билан тўлдирилган балончалар 2 га яқин, қум, челақ, болта ва лопатка, лом кабилар билан таъмин этилган. Ушбу ўт ўчириш воситалар жамланмаси корхона бўйича 16 тани ташкил этади.

Корхона раҳбари жавобгарлиги остида, ҳар бир иш урнида бошлиғи ва омбор мудирлари каби масъул шахслар жавобгарлиги белгилаб қўйилган. Шу ўринда ёнғин ўчириш воситалари ва йуллари ҳақида тўхталиб ўтамиз. Карбонат агидрид газини ёнғин чиққан зонага йўналтириш натижасида у ердаги ҳавонинг таркибида кислород миқдорини камайтириш орқали ёнғин ўчирилади. Инерт газлардан азот ва аргон ёнғинни ўчиришда ишлатилади.

Тутун газларда кислород миқдори ҳаводагидан бирмунча кам бўлиб, тахминан 18-19 %ни ташкил қилади. Бу газлар охиригача ёндирилса, ундаги кислород миқдорини 5-6 %гача тушириш мумкин. Ингибиторлар. Саллойдланган углеводлар ёниш реакциясига кимёвий сусайтиргич орқали таъсир кўрсатиб ёнғинни тўхтатади.

Кукунли бирикмалар ёнаётган газлар, енгил алангаланувчан, ёнувчан суюқликлар, кучланиш остида бўлган электр ускуналарини ўчиришда ишлатилади. Кўпик ёнаётган юзага тушгач, уни қоплаб олиб, кислород киришидан тўсади ва ажралиб чиқаётган суюқлик ёнаётган юзани

сови тади. Ёнғинга қарши кураш ишлари давлат миқёсида амалга оширилади. Ёнғин хавфсизлигини таъминлаш, унинг ривожланиб, тарқалиб кетмаслиги чора-тадбирларини олдиндан кўриш, унга қарши самарали кураш олиб бориш ёнғинни ўчиришда қўлланиладиган бирламчи воситалардан тўғри фойдаланишга қаратилган.

Ёнғин содир бўлиши асосан техника хавфсизлиги қоидаларининг бузилиши, корхона ва цех маъмурияти томонидан камчиликларга йўл қўйилиши билан боғлиқ. Корхоналарда мавжуд бўлган сабаблар, бериладиган ёки қўйиладиган компонентлар таркиби ва тезлигининг ўзгариши, аралаштирилмаслиги, ускунага бегона модда тушиб қолиши, хом-ашё таркибининг ўзгариши, газ, буғларни йўқотиш усулининг бузилиши ва бошқа ҳолатлар аварияга, портлашга олиб келади.

Технологик жараён ва унга боғлиқ, ишларнинг ёнғин хавфлилиги аввалдан бахоланиб, сўнгра хавфни бартараф этиш учун муҳим, аниқ тадбирлар ишлаб чиқилади.

Бўлим бўйича хулоса шуки, кафедра ҳаёт фаолияти хавфсизлиги доирасида техника, электр ва ёнғин хавфсизлигининг барча меъёрий ҳуқуқий талабларига риоя этилган ҳолда амалий ишлар, чора ва тадбирлар амалга оширилиб келинмоқда.

ХУЛОСА ВА ТАКЛИФЛАР

Мамлакатимизнинг 2014 йилги модернизациялаш буйича амалга оширилаётган ишлар буйича хизмат курсатиш корхоналарини самарадорлигини ошириш учун уларни техник технологи модернизациялаш зарур вазифалардан бири ҳисобланади. Шунинг учун ҳам овқатланиш корхонасида овқатланиш сервис хизматини самарадорлигини ошириш масалалари долзарб ҳисобланади.

Иқтисодий модернизициялаш шароитида Самарқанд «ELXOLDING» ОАЖ корхонаси ходимлари овқатланиш корхонасини моддий-техник янгилаш билан овқатланиш сервис хизматини самарадорлигини ошириш ишларини малакавий ишда бажардик.

Юқорида келтирилганлардан хулоса қилиб шунни айтиш мумкинки , Ўзбекистоннинг барча халқ хужалиги йуналиши буйича жадал суратларда ривожланиб боришти ва бу ривожланишда албатта хизматдар соҳаси корхоналарининг урнини алоҳида белгилаш мумкин. Хизматлар соҳасидаги хизмат курсатиш корхоналарининг ривожланишида уларнинг техник технологик модернизацияси ва корхоналарнинг самарадорлигини ошириш албатта уларнинг келажакдаги ривожланишини белгилаб беради.

Самарқанд шаҳар «ELXOLDING» ОАЖ овқатланиш корхонасини Самарқанд шаҳрининг марказидаги «ELXOLDING» ОАЖ корхонасининг ичида жойлашган бўлиб , узининг тузилиши ва қурилиши билан ҳозирги вақт овқатланиш корхоналар талабларига умуман жавоб беради, лекин хизматни яхшилаш мақсадида унда модернизациялаш лозим бўлади.

бундан қилиб чиққан ҳолда сервис соҳасидаги корхоналарнинг самарадорлигини ошириш учун

а) ижтимоий маданий модернизациялаш;

б) иқтисодий модернизациялаш;

в) интеллектуал ва техник технологик модернизациялашни бажариш зарурияти талаб этилади.

Албатта биз юкорида келтирилган умумий коидалардан келиб чикган холда корхона ошхонасида ижтимоий маданий талабларни бажариш билан ундаги булган миждоз ва хизматчилар орасидаги муносабатни модернизацияни бажариш учун умумий коидаларни ишлаб чикдик ва уни барча корхоналарга тавсия этамиз.

Булардан ташкари биз корхонада кулланилаётган жихозларни янгилаш билан самарадорлигини оширишни хам куриб чикдик. Бунда аввалам бор совитиш жихозларини ва овкатларни таркатиш линиясини янгилаш билан эришиладиган самарадорликни хисоблаб чикдик:

- совитиш жихозларини кисман янгиларига алмаштирилиши йиллик самарадорлиги 1289,7 минг сумга тенг булар экан, Албатта бундай янгиланиш корхонанинг бошка жихозлари гурухи буйича хам олиб брилса корхонанинг клгусидаги истикболли ривожланишини белгилаш мумкин булади;

- овкатларни таркатиш линиясига икки вариант таклиф этилди ва хисобланди, хисобидан курунияптики таклиф этилаётган икки вариантдан биринчи вариант анча самарали булар экан. яъни таркатиш линиясини куйиш билан йиллик самарадорлиги ЛККО-2 дан 2328,1 минг сумга тенг булса , ЛКНО-2 дан эса иктисодий самарадорлик 480,2 минг сум экан. Албатта бундай янгиланиш корхонанинг бошка жихозлари гурухи буйича хам олиб брилса корхонанинг клгусидаги истикболли ривожланишини белгилаш мумкин булади.

Малакавий битирув ишида худи шундай хаёт фаолити хвфсизлиги талаблари хам куриб тавсиялар ишлаб чикилди.

Фойдаланилган адабиётлар руйхати

1. «Ўзбекистон Республикасида 2012-2016 йилларда хизмат кўрсатиш соҳасини ривожлантириш дастури» Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарори. – 2012 йил 10-май, ПК-1754 сон.
2. Гуляев В.А. и др. Оборудование предприятий торговли. Приборы и оборудование для измерения количества и качества товара. Оборудования для расчета с покупателями. Учебное пособие. – СПб. СПб.ТЭИ, 2006. – 68 с.
3. Черевко А.И., Попов Л.Н. Торгово-технологическое оборудование. – Учебник. – М.: Экономика, 2007. – 271 с.
4. В.В.Шишоф, А.Н.Стрельцов. Холодильное оборудование предприятий торговли и общественного питания. – М.: НПРО. Издательский центр «Академии», 2003. – 272 с.
5. Тюнков Б.К. Электронная техника предприятий торговли. – М.: КНОРУС, 2006. – 192 с.
6. Оборудование предприятий торговли и общественного питания. Полный курс. / Под ред. В.А.Гуляева. – М.: ИНФРА-М. 2002. – 543 с.
7. Шепель А.Ф., Печенежская И.А., Гиссин В.И. Торговли технологическое оборудование. – М.: Приор. 2001. – 224 с.
8. Қурбонов Ж.М. Овқатланиш корхоналари жиҳозларининг эксплуатацияси. Дарслик. – Т.: «IQTISODIYOT-MOLIYA», 2011. – 376 б.
9. Каталог контрольно-кассовых машин. – М.: СПб, 2002.
10. Арустамов Э.А. Оборудование предприятий (торговли). – М.: Дашков и К⁰. 2000.
11. Арустамов Э.А., Лефанов В.А., Митрафанова Т.П. Банковское таможенное и офисное оборудование. – М.: Маркетинг. 2000.

12. Применения контрольно-кассовой техники. Серия «Налоги года». Издательский центр «МЫСЛЬ», Новосибирск, 2003.
13. Каталог отечественного оборудование для предприятий общественного питания. – М.: ТФ Диалог Плюс, 2007. – 25 с.
14. Каталог оборудования. – М.: Русский проект, 2002. – 40 с.
15. Оборудование предприятий торговли и общественного питания: Полный курс / Под ред. В.А.Гуляева. – М.: ИНФРА-М, 2002. – 543 с.
16. Основные виды и характеристика оборудования для оснащения предприятий общественного питания. – М.: Ф. Торговый Дизайн. – 2002. – 60 с.
17. Технические характеристики технологического оборудования. Проспект. – Саратов: ОАО завода “Продмаш”, 2003. – 25 с.
18. Шепелев А.Ф., Печенежская И.А., Гиссин В.И. Торгово-технологическое оборудование. – М.: Приор, 2001. – 224 с.
19. Щеглов Н.Г. Гайворонский К.Я. Технологическое оборудование для предприятий общественного питания и торговли. – М.: Деловая литература, 2001. – 480 с.
20. В.М.Калинина. Техническое оснащение и охрана труда в предприятиях общественного питания. – М.: Издательский центр “Академия”, 2003. – 420 с.
21. Н.Г.Улейский. Механическое и тепловое оборудование предприятий общественного питания. – М.: Издательский центр “Академия”, 2004ю – 360 с.
22. Б.Эшқувватов. Технологик жиҳозлар ва уларни лойиҳалаш асослари. – Т.: “Фан ва технология”, 2006. – 384 б.
23. Ж.М.Қурбонов. Технологик жиҳозларни лойиҳалаш асослари. – Самарқанд, СамКИ, 2002. – 136 б.

